

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ**  
**НАЦІОНАЛЬНИЙ АВІАЦІЙНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**  
**ФАКУЛЬТЕТ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН**  
Кафедра міжнародного туризму та країнознавства

ДОПУСТИТИ ДО ЗАХИСТУ  
Завідувач кафедри

\_\_\_\_\_ Дудник І.М.,  
«\_\_\_» \_\_\_\_\_ 2021 р.

**ДИПЛОМНА РОБОТА**  
(ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА)

ЗДОБУВАЧА ВИЩОЇ ОСВІТИ  
ОСВІТНЬОГО СТУПЕНЯ «БАКАЛАВР»

на тему:

**Туристична освіта в Україні та світі**

Виконавець: студент 414 групи Григорян Павло Арменович

Науковий керівник: к. пед. н., доцент кафедри міжнародного туризму та  
країнознавства **Фокін Сергій Павлович**

Нормоконтролер: \_\_\_\_\_ **Борисюк Оксана Анатоліївна**  
(підпис) (П.І.Б.)

КИЇВ - 2021

# НАЦІОНАЛЬНИЙ АВІАЦІЙНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет міжнародних відносин

Кафедра міжнародного туризму та країнознавства

Спеціальність: 242 «Туризм»

ОПП: «Туризмознавство»

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри

\_\_\_\_\_ Дудник І.М.

«\_\_\_\_\_» \_\_\_\_\_ 2021р.

## ЗАВДАННЯ НА ВИКОНАННЯ ДИПЛОМНОЇ РОБОТИ

Григоряна Павла Арменовича  
(прізвище, ім'я, по батькові в родинному відмінку)

Тема дипломної роботи: «Туристична освіта в Україні та світі», затверджена наказом ректора № 688 /ст від «29» квітня 2021 р.

2. Термін виконання роботи: з «17» травня 2021 р. по «20» червня 2021 р..

3. Вихідні дані до роботи: дослідження має теоретичний і практичний характер, виконане на основі аналізу законодавчих актів з питань туристичної діяльності, наукових праць вітчизняних та зарубіжних вчених, які досліджували стан та методи підготовки фахівців туристичної галузі в Україні та світі, матеріалів періодичних видань, статистичних даних, інформаційних ресурсів мережі Інтернет.

4. Зміст дипломної роботи:

Вступ

Розділ 1. теоретико-методологічні основи порівняльно-педагогічного аналізу підготовки спеціалістів в галузі туризму в розвинених країнах світу

Розділ 2. системи професійної підготовки фахівців туристичної галузі в розвинених країнах світу

Розділ 3. порівняльний аналіз дидактичних систем підготовки фахівців в галузі туризму в розвинених країнах світу

Висновок

Список використаної літератури

### 5. Календарний план-графік

№ з/п	Завдання	Термін Виконання	Відмітка про виконання
1.	Проаналізувати літературні та інші джерела з проблеми дослідження.	29.04 - 02.05 2021 р.	Виконано
2.	Обґрунтувати об'єкт, предмет дослідження, сформулювати завдання і мету. Написати вступ.	03.05 – 07.05 2021 р.	Виконано
3.	Проаналізувати різноманітні джерела інформації теоретико-методологічних основ порівняльно-педагогічного аналізу підготовки спеціалістів туристичної галузі. Написати перший розділ.	08.05 - 10.05 2021 р.	Виконано
4.	Проаналізувати системи професійної підготовки фахівців туристичної галузі в розвинених країнах світу. Написати другий розділ роботи.	11.05 - 15.05 2021 р.	Виконано
5.	Зробити порівняльний аналіз дидактичних систем підготовки фахівців туристичної галузі. Написати третій розділ роботи та висновки.	16.05 - 22.05. 2021 р.	Виконано
6.	Узагальнити результати проведеного дослідження, сформулювати висновки.	23.05 - 28.05 2021 р.	Виконано
7.	Підготувати доповідь на попередній захист, розробити демонстраційні матеріали.	29.05 - 01.06 2021 р.	Виконано
8.	Провести роботу над зауваженнями після попереднього захисту дипломної роботи.	02.06 - 06.06. 2021 р.	
9.	Захист дипломної роботи.	16.06.2021	

7. Дата видачі завдання: «29» квітня 2021 р.

Науковий керівник дипломної роботи \_\_\_\_\_ Фокін С.П.  
(підпис керівника) (П.І.Б.)

Завдання прийняв до виконання \_\_\_\_\_ Григорян П.А.  
(підпис випускника) (П.І.Б.)

## РЕФЕРАТ

Пояснювальна записка до дипломної роботи «Туристична освіта в Україні та світі»: 73 с., 79 літературних джерел.

Об'єкт дослідження: методи та системи підготовки фахівців туристичної сфери в Україні та світі.

Мета роботи: комплексне дослідження та аналіз систем та методів підготовки фахівців туристичної галузі, визначення їх недоліків і пропозиція варіантів для підвищення рівня туристичної освіти, шляхом запозичення досвіду розвинених країн світу.

Методи дослідження: системного аналізу та синтезу, порівняльного аналізу, прогнозування та побудови моделей, аналізу статистичних даних, а також методи групування, абстрагування та узагальнення.

Результати бакалаврської роботи можуть бути використані при розробці спецкурсів для студентів спеціальностей міжнародного туризму, міжнародних відносин, країнознавства, а також як пропозиції щодо розробки стратегії розвитку освіти в туристичній галузі України.

## ЗМІСТ

ВСТУП.....	6
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ПОРІВНЯЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОГО АНАЛІЗУ ПІДГОТОВКИ СПЕЦІАЛІСТІВ В ГАЛУЗІ ТУРИЗМУ В РОЗВИНЕНИХ КРАЇНАХ СВІТУ.....	9
1.1. Понятійно-категоріальний апарат порівняльно-педагогічного дослідження проблеми підготовки спеціалістів в галузі туризму в розвинених країнах світу.....	9
1.2. Методологічні підходи, принципи и методи порівняльно-педагогічного аналізу змісту підготовки фахівців туристичної галузі в розвинених країнах світу.....	18
1.3. Проблеми стандартизації професійної освіти.....	24
РОЗДІЛ 2. СИСТЕМИ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ ТУРИСТИЧНОЇ ГАЛУЗІ В РОЗВИНЕНИХ КРАЇНАХ СВІТУ.....	30
2.1. Сучасні досягнення і проблеми професійної освіти в і розвинених країнах світу.....	30
2.2. Аналіз державних та суспільних вимог до фахівців туристичної галузі..	37
2.3. Сучасний стан системи підготовки фахівців туристичної галузі. Система підвищення кваліфікації та перепідготовки в галузі туризму.....	42
РОЗДІЛ 3. ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ДИДАКТИЧНИХ СИСТЕМ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ В ГАЛУЗІ ТУРИЗМУ В РОЗВИНЕНИХ КРАЇНАХ СВІТУ.....	56
3.1. Аналіз цілей підготовки спеціалістів галузі туризму в розвинених країнах світу.....	56
3.2. Сучасні тенденції в розвитку професійної моделі фахівців туристичної галузі в розвинутих країнах світу.....	58
ВИСНОВОК.....	63
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	70

## ВСТУП

**Актуальність теми.** Сучасний розвиток світової спільноти виявив нові стратегічні і тактичні завдання, які стоять перед усіма сферами його діяльності в період глобальних змін. Зміни у всіх сферах життя стали об'єктивним наслідком нових соціально-економічних, політичних та освітніх завдань. У зв'язку з цим змінюється характер професійної діяльності, його структура, зміст, принципи, технічна база і організаційні форми, а також структура, умови та вимоги до підготовки фахівців сфери туризму. Сфера туризму доволі активно розвивається протягом останніх десятиліть, і саме тому виникає нагальна потреба в наявності висококласних спеціалістів, здатних вивести цю галузь на передові позиції у всьому цивілізованому світі.

В розвинених країнах світу вже доволі давно вийшла на новий рівень система підготовки фахівців сфери туризму, однак в Україні, на жаль ще досі не змінювались стандарти підготовки фахівців туристичної галузі. В той час, як наша країна володіє надзвичайним потенціалом для розвитку туристичної сфери, на підготовку фахівців, які могли б вивести туристичну галузь в Україні на якісно новий рівень, не приділяється достатньої кількості уваги. Ефективність та якість туристичної індустрії може бути гарантованою лише у тому випадку, коли за мету буде братись якість та ефективність туристичної освіти.

Туристична освіта вимагає глибини та широкомасштабності, взаємодії різних її компонентів на дидактичному рівні – цього вимагає сучасний стан розвитку глобалізації у всіх сферах людської діяльності, і в тому числі вплив глобалізації на туристичну сферу.

Актуальність даної теми полягає в потребі дослідження сучасних досягнень і проблем професійної освіти у системі підготовки фахівців сфери туризму, проблем стандартизації професійної освіти, а також аналіз наявного стану системи підготовки фахівців туристичної галузі та розгляд тенденцій в

розвитку професійної моделі фахівців туристичної галузі в розвинених країнах світу і в Україні.

Аналіз досліджень та публікацій: Перш за все варто зазначити, що під час написання роботи мною були досліджені Закони України Про освіту та Про вищу освіту в Україні, Збірники законодавчих та нормативних актів про освіту, Конституція України, різноманітні доповіді, що лунали на самітах ЮНЕСКО, наприклад, Про стан освіти в світі, тощо.

Серед дослідників, які певним чином висвітлювали проблеми професійної освіти в Україні та світі, я хотів би виділити таких: Алексюк А.М., Андрущенко В.П., Володарська І., Вульфсон Б.Л., тощо.

**Метою** даної дипломної роботи став аналіз та дослідження методології та проблематики підготовки фахівців в галузі туризму в розвинених країнах світу.

**Об'єктом** цього дослідження стане система підготовки кваліфікованих фахівців туристичної сфери в розвинених країнах світу та аналіз тенденцій розвитку.

В ході написання дипломної роботи будуть використані теоретичний, аналітичний та порівняльний методи.

Для досягнення поставленої мети необхідно вирішити наступні **завдання**:

- Дослідження понятійно-категоріального апарату
- Визначення та аналіз методологічних підходів, принципів і методів аналізу змісту підготовки фахівців певної галузі, а також визначення проблем стандартизації професійної освіти в галузі туризму
- Аналіз системи підготовки фахівців туристичної галузі в розвинених країнах світу, а також системи підвищення кваліфікації, для фахівців обраної галузі
- Висвітлення досягнень сучасної освітньої системи підготовки фахівців туристичної сфери, аналіз сучасного стану систем підготовки фахівців
- Аналіз форм і методів оцінки компетенції фахівців туристичної галузі, а також вимоги держав та суспільства до спеціалістів туристичної галузі

Практична значимість роботи полягає в тому, що отримані результати можуть мати прикладне значення для українських освітніх структур, можуть бути використані для розвитку сучасної освіти в Україні та підготовки фахівців туристичної галузі, що матимуть достатню кількість знань та навичок, для того, щоб розвивати туристичну галузь в Україні.



# **РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ПОРІВНЯЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОГО АНАЛІЗУ ПІДГОТОВКИ СПЕЦІАЛІСТІВ В ГАЛУЗІ ТУРИЗМУ В РОЗВИНЕНИХ КРАЇНАХ СВІТУ**

## **1.1. Понятійно-категоріальний апарат порівняльно-педагогічного дослідження проблеми підготовки спеціалістів в галузі туризму в розвинених країнах світу**

В останні роки туристична галузь доволі активно набирає обертів, і більшою мірою її успіх можна приписати інноваціям, що запроваджуються в цій сфері.

Проаналізувавши статистику, можемо зробити висновок, що у своєму розвитку туристична сфера не гальмуватиме і найближчі десятки років.

Однак незважаючи на стрімкий розвиток, все ж існують деякі проблеми. Наприклад, проблема підготовки фахівців, що могли б відповідати сучасним вимогам галузі. Туристична освіта наразі має доволі нестабільний характер, тобто мається на увазі, що більшість навчальних установ з підготовки фахівців, а також зусилля, яких докладають державні структури та окремі компанії, намагаються готувати спеціалістів не беручи до уваги потреби цього економічного сектору, натомість діють скоріше за все ніби на інерцію, інтуїтивно.

В цьому науковому дослідженні ми розкриємо переваги співпраці між туристичною індустрією, закладами освіти та туристичними підприємствами, а також проаналізуємо сучасний стан освіти для туристичної галузі, тенденції її розвитку та існуючі проблеми.

Високоякісна освіта та підготовка фахівців туристичної галузі могла б допомогти звести до мінімуму ризики, котрі наразі актуальні для цієї сфери, а важкий для неї час.

Стрімкий якісний стрибок в туристському попиті в багатьох країнах сприяв спонтанному некоординованому розвитку різних туристських ініціатив, включаючи і ті, які відносяться до навчання.

З цією метою була зроблена спроба наукового обґрунтування стандартизації Європейської туристкою кваліфікації.

Ефективність будь-якої педагогічної системи засвідчується тією новою ідеологією освіти, що позначається на вирішенні проблеми особистості.

Цілісність, системність формування особистості створюють потреба взаємопов'язаного розгляду методологічного, дидактичного, виховного, організаційно-управлінського аспектів цього процесу. Законом України "Про освіту" визначено, що "метою освіти є всебічний розвиток людини як особистості та найбільшої цінності суспільства, розвиток її талантів, розумових і фізичних здібностей; виховання високих моральних якостей, формування громадян, здатних до свідомого суспільного вибору" .

Сучасна система освіти весь час поглиблюється і розширюється в залежності від потреб її споживачів, саме тому за останні роки, в розвинених країнах світу, все більш і більш популярним стає таке поняття, як туристична освіта, або іншими словами підготовка фахівців туристичної галузі.

Україна є країною із доволі великим туристичним потенціалом, оскільки вона дбайливо зберігає свою культурну спадщину, традиції та звичаї, і завдяки цьому стає надзвичайно привабливою для іноземних туристів, однак саме через це доволі актуальною для українських викладачів, вчених, фахівців та видавців стає потреба звернути свою увагу на Європу та розвинені в туристичній сфері європейські країни. Виростає потреба використання накопиченого досвіду організації туристичної діяльності та туристичної освіти в Німеччині, Італії, Іспанії, Швейцарії, Австрії, Туреччині, США, Китаї, Франції, Великобританії, та інших не менш розвинених країнах світу, а також створити на основі їх досвіду власної самобутньої структури, яка б відповідала нашим традиціям, і в той Водночас увібрала в себе все нове і сучасне, що напрацьовано в останні десятиліття в різних країнах світу.

Вертикальний розвиток сфери туризму і перетворення його в одну з найважливіших областей світової економіки актуалізує необхідність аналізу соціальних і соціально-глобальної функцій туризму. У цьому контексті пізнавальним стає осмислення взаємодії туризму і політичної культури, впливу туризму на формування загально цивілізованих цінностей у політичній еліті, політичних лідерів держави. Таке завдання поєднується з тією роботою, яка проводиться в нашій країні по підготовці "Державної програми розвитку туризму в Україні до 2010 року". Основні напрямки цієї програми розглядалися на парламентських слуханнях, які переконливо показали, що туризм стає пріоритетним напрямком розвитку економіки і культури України, однією з найпривабливіших країн, розташованої в центрі Європи.

При розробці Державної програми розвитку туризму слід враховувати, що туризм як явище може сприяти становленню відкритого суспільства. Туризм в глобальних масштабах уможливорює зв'язок між носіями різних культур, що певним чином впливає на зниження ненависті між ними, таким чином, сприяючи становленню толерантності у світі. Після появи «зеленого туризму» він став більш доступним для більшості громадян і в той самий час почав діяти, як один із факторів зміцнення відкритого характеру суспільства. До того ж, варто також сказати, що участь в туристичній діяльності позитивно впливає на відношення до ринкової економіки в суспільстві, а також зміцненню основ правової держави, оскільки стосунки суб'єктів цієї галузі впорядковуються на основі правових норм та актів, суспільство опановує їх у своєму повсякденні, таким чином, право стає звичним для нас елементом життя. Так само і розвиткові політичної культури може сприяти надання послуг туристичного характеру, оскільки в наданні такого ряду послуг є присутньою системність дії, котра пов'язана з усією інфраструктурою країни. А принципи толерантності та відкритості та толерантності, які в більшості своїй взяті за основу розвитку туристичної галузі, як ніщо інше впливають на суспільний устрій країни, як такої, а також на її зливання зі світовим простором.

Туристичні процеси, що включають у себе перш за все відвідування громадянами інших країн з усього світу природних та культурних об'єктів, крім того, що створюють та зміцнюють імідж певної країни, так само і сприяють налагодженню міжнародних відносин, та розширюють джерела інвестування.

Тут треба зауважити, що об'єкти туризму не є чимось назавжди постійним - в туристичний об'єкт може перетворюватися той чи інший твір природи або людей, в залежності від етапу розвитку суспільства, його "картини світу".

Стає зрозумілим те, що розвиток туристичної інфраструктури в усьому комплексі культурних, освітніх, інформаційних, технічних, політичних, правових, економічних, адміністративних та інших складових, вимагає співучасті різноманітних форм співпраці влади, бізнесу, засобів масової інформації, громадських спільнот, міністерств.

Внаслідок такого характеру утворення вони сприяють утвердженню партнерських відносин між різними спільнотами, які, безумовно, створюють сприятливу основу для розвитку громадянського суспільства. Величезне значення в цьому відіграють різноманітні рішення та дії керівних фігур, а також варто зазначити, що основна роль тут належить політичній еліті.

В сучасних умовах плюралістичного світу, туризм також набуває вигляду певної освіти, котра має відповідати потребам та вимогам особистості (релігійним, культурним, рекреаційним, медичним і т. п.). Таким чином виникає процес диференціації та відходу від загальної уніфікації, виникнення туристичних центрів, або туристичних груп та об'єктів. В одній і тій же країні можуть бути розташовані і промислові, і культурні, і релігійні центри світового значення, але при цьому їх значимість не обов'язково збігатиметься. Потенційно кожен регіон, центр може мати такий статус, так як спеціалізація з підвищенням рівня складності цивілізації буде зростати.

В сфері управління туризм також часто об'єднують зі справами молоді, культури та спорту, оскільки він включає в себе фактор соціалізації. Це

виявляється у розвитку туристської освіти, феномену, який з'явився порівняно недавно. На міжнародній науковій конференції "Освітні програми ЮНЕСКО в галузі спорту, культури і туризму", яка проходила в Красноярську (Росія) 17-18 липня 2001 року, під час розгляду питань, пов'язаних з місією туристського освіти, зазначалося, що останнім відрізняється подвійним характером:

- "воно може активно брати участь у вирішенні великих проблем світового, регіонального та місцевого масштабу, таких, як соціальне відчуження; поглиблення нерівності на міжнародному рівні і всередині окремих країн; збільшення розриву між розвиненими і країнами, що розвиваються регіонами; охорона навколишнього середовища;

- наполегливо сприяти, зокрема, шляхом підготовки пропозицій та альтернативних рекомендацій, постійному туристському розвитку, обміну знаннями, універсальному дотриманню прав людини в галузі туризму, розуміння між народами, між етнічними, релігійними, культурними та іншими групами; твердженням культури світу і відмови від насильства; прояву "інтелектуальної і моральної солідарності" [79].

Однією з найважливіших завдань туристичної освіти в суспільстві має стати виконання її культурної та етичної місії. Туризм, спорт, культура покликані:

- зберігати і зміцнювати культурну самобутність;
- сприяти поширенню і створенню культурних цінностей;
- зберігати різноманіття культур і сприяти їх розквіту;
- активно допомагати поглибленню розуміння і гармонії між культурами, їх взаємозбагаченню;
- сприяти передачі культурних цінностей, які мають етичне значення.

Професійна освіта має займатися цільовим вихованням саме під час професійного навчання.

Завданнями професійного виховання можна назвати: дисциплінування (виховувати самостійність), культивування (розвивати індивідуальність),

цивілізування (виховувати правильні орієнтири в суспільстві), організування (виховувати моральну прагнення до позитивного).

Педагогіка є наукою що досліджує зв'язок між передумовами навчання, процесом навчання і його результатами.

Для дослідження основних чинників, що можуть формувати структуру, зміст, принципи та методологічні підходи в концепції туристичної освіти необхідно проаналізувати основні поняття порівняльно-педагогічного аналізу дидактичних систем підготовки фахівців сфери туризму.

У структуру понятійно-категоріального апарату порівняльно-педагогічного аналізу входить цілий комплекс понять, котрий можна охарактеризувати як структура, методи, принципи, стандарти дидактики професійної освіти, які є складовою загального поняття такого предмета, як педагогіка туризму.

Основи педагогіки туризму закладені в таких категоріях, як:

- спеціалізація і навчання професії в сфері туризму;
- підвищення кваліфікації;
- підготовка педагогів для професійної підготовки фахівців сфери туризму;
- практика на туристичному підприємстві;
- концепція навчання кожної конкретної професії в сфері туризму;
- зміст навчання конкретної спеціалізації;
- вимоги контролю якості навчання і екзаменаційні вимоги, як вищий ступінь цього контролю;
- освітня політика навчального закладу в конкретному регіоні світу;
- реформування освітньої системи підготовки фахівців сфери туризму з метою посилення її конкурентоспроможності на світовому ринку праці.

Необхідно розкрити процес формування основних педагогічних понять в зв'язку з потребами навчально-виховної практики вищого навчального закладу, в якому готують фахівців для сфери туризму. Дидактику професійної освіти в сфері туризму складають такі компоненти:

- організаційні форми професійної освіти в туристській сфері;
- концепція професійної освіти в сфері туризму;
- основи професійного підвищення кваліфікацій у сфері туризму;
- політика і реформування професійної освіти в сфері туризму розвинених країн світу.

Ці положення, на мою думку, є основними і таким чином мають бути присутніми в усіх програмах, розроблених для отримання туристичної освіти.

У вищих навчальних закладах України мали б бути враховані також особливості та зміни в напрямках туристичної діяльності, котрі виникають в епоху глобалізації.

Успішність майбутніх фахівців туристичної галузі також пов'язаний з новітніми тенденціями в галузі світової економіки, а також політичними, економічними та суспільними тенденціями світу і кожної країни окремо. А Україна, зберігаючи свою самобутність має так само презентувати її світові, таким чином намагаючись впливати на світові тенденції, збагачуючи свою культуру та маючи змогу вести таким чином діалог культур.

Оскільки дане дослідження присвячене теоретико-методологічним основам порівняльно-педагогічного аналізу підготовки фахівців сфери туризму в розвинених країнах світу, то необхідним є перш за все, визначити той понятійно-категоріальний апарат, яким ми можемо користуватися при дослідженні даної проблеми.

Отже, говорячи про туризм, варто розуміти, що це особливе явище, яке уособлює собою поєднання безлічі наук, предметів, галузей і тому є багатодисциплінарного і багатопрофільним явищем.

Взагалі, у світі загальноприйнятим значенням усвідомлення туризму є таке визначення – це є розгалужена індустрія, котра спрямована та не, щоб задовольняти потреби людини в подорожах, пізнанні нового, ознайомленні з культурою, історією та традиціями своєї країни, або країн інших народів, організації змістовного відпочинку або встановлення ділових чи дружніх

відносин з представниками інших держав і народів, таким чином створюючи сучасний соціальний простір.

Туризм виступає як чинник міжкультурної комунікації в суспільстві в важливий канал дипломатії між народами, а також є засобом світоглядного розвитку особистості.

Туризм є не лише індустрією, що виготовляє туристський продукт у вигляді предметів споживання і послуг, тобто споживчої вартості, послуг, необхідних для задоволення потреб туриста, які виникають завдяки мотиваційним цілям його подорожей. Сучасна концепція туризму, спирається на те, що туризм – це так звана «область гостинності», що допомагає Україні увійти в європейський та світовий простір, як рівноправний партнер сучасного процесу розвитку ідей людино-центрованого суспільства.

Я вважаю, що у такій справі фахівцям у різних наукових спеціальностях варто об'єднатися з навчальними закладами, а також туристичними підприємствами, організаціями, асоціаціями і об'єднаннями, для створення однієї найбільш правильної програми за якою проводилося б навчання для майбутніх спеціалістів галузі туризму, яка досліджувала б конкретний склад складного туристичного комплексу: культурологію, країнознавство, релігієзнавство, археологію, архітектуру, музеєзнавство, екскурсознавство, іміджеологія, "паблік рілейшнз" і т. п.

Зазначені наукові напрямки повинні істотно доповнити вже здійснені українськими науковцями дослідження в області економіки, маркетингу та менеджменту туризму. Деякі рішення узагальнені в матеріалах I і II Міжнародних науково-практичних конференціях з проблематики туризму (жовтень 1999 і жовтень 2001 років). [77] Необхідно також підкреслити: Україна є членом Всесвітньої туристської організації, а Київський університет туризму, економіки і права - членом Ділової Ради цієї організації.

Це певним чином робить більш актуальним питання про місце українських науковців і фахівців в світовій мережі науково-дослідних академій, інститутів і центрів туризму.



Більшість українських дослідників намагаються піднімати проблеми місця туризму в світових глобалізаційних тенденціях, а також досліджувати антропологію туризму, проблеми паломницького туризму, проблеми екології в туризмі, а також туризм, як фактор, що сприяє згладжуванню конфліктів (міжетнічне спілкування і правовий захист туристів) - відрізняється ініціативним і стимулюючим пріоритетом.

Як наголошується в нових державних документах, розвиток туризму в Україні може отримати пріоритетний статус. Усвідомлення цього всіма учасниками національного туристичного процесу - необхідна передумова вдосконалення і розвитку українського туризму.

Основи педагогіки туризму складають перш за все педагогіка культури і педагогіка діалогу культур.

Педагогіка культури – це напрям педагогіки, представники якої розглядають як процес навчання як знайомство людини з об'єктивними цінностями культури. Результатом взаємодії даної дисципліни є духовне збагачення людини і створення нових цінностей. Згідно концепції педагогіки культури освітня діяльність пов'язана з обов'язками людини та її покликанням.

Педагогіка діалогу культур - напрям педагогіки, представники якого вивчають взаємодії різних культур, визначають їх загальні закономірності розвитку і визначають особливості кожної з них і їх вплив на формування людини нової генерації в усій різноманітності його талантів, можливостей та особливостей розвитку і становлення особистості.

Педагогіка туристської комунікації – напрям, представники якого вивчають проблеми, пов'язані з спілкуванням в процесі туристичної діяльності, її вплив на виховання та освіченість особистості. Туризм – не лише діяльність, спрямована на рекреацію, як ми звикли думати, але це і діяльність, котра розширює канали комунікації між різними соціумами, в умовах сучасних глобальних процесів.

Педагогіка туризму – новий напрям педагогіки, предметом вивчення якого є процес формування особистості висококваліфікованого спеціаліста туристичної галузі.

Якщо загалом аналізувати багатогранність та багаторівневість характеру туристичної діяльності, варто звернути увагу на великий пласт педагогічних проблем, вивчення яких має значну цінність як для самої педагогіки, так і для суміжних наук. На сучасному етапі розвитку педагогічної думки все більшого значення набуває порівняльна педагогіка туризму, яка аналізує різні педагогічні аспекти туристської діяльності в різних країнах з метою визначення загальних тенденцій і закономірностей, а також виявлення локальних особливостей. Облік місцевих особливостей у всіх сферах педагогічної діяльності в різних країнах допомагає загальному розвитку сучасної педагогічної думки і значно впливає на педагогіку в самих досліджуваних країнах. Ми повинні проаналізувати також методологічні підходи до аналізу змісту підготовки фахівців сфери туризму в розвинених країнах світу, розглянувши загальні тенденції і місцеві особливості, які будуть обумовлені історичним розвитком, традиціями, культурними особливостями, соціально-політичною та економічною ситуацією в цих країнах і тим місцем, яке займає в них туристська діяльність у всій сукупності своїх особливостей

## **1.2. Методологічні підходи, принципи и методи порівняльно-педагогічного аналізу змісту підготовки фахівців туристичної галузі в розвинених країнах світу**

Глобалізація охоплює найбільш важливі сторони економічних, політичних, інформаційних і культурних процесів, встановлює майже миттєвий зв'язок між різними регіонами планети. Глобалізаційні процеси доволі сильно спливають на країни, етноси та нації, саме тому основним завданням українського народу стає правильне орієнтування у викликах сучасності, і обов'язкове обрання правильної стратегії майбутнього розвитку.

Саме вибір правильної стратегії розвитку в умовах глобалізації певним чином, на ряду із іншими факторами, що передбачають якісну підготовку фахівців туристичної сфери, з метою забезпечення якісного обслуговування в туристичній сфері в Україні.

В спеціальних закладах туристичної освіти, навчальна діяльність стає основою усього педагогічного процесу, саме тому для відновлення в правах ідеї всебічного особистісного розвитку, варто досліджувати системну детермінацію навчальної діяльності. Оскільки саме система особистісного розвитку, через хронічний розрив бажаної і відповідної дійсності, була певною мірою була скомпрометована попередньою системою суспільних відносин [13].

За основу методології підходів порівняльно-педагогічного аналізу змісту підготовки фахівців сфери туризму зазвичай беруть принципи гуманізму і конструктивізму. Таким чином, основними принципами в навчальній діяльності мають стати наголоси на індивідуалізацію навчання, а також професійна зацікавленість в навчання, принципи зв'язку вивчення теоретичних знань із практичним їх застосуванням, а також принцип відповідності соціально-психологічних особливостей учасників занять специфіку навчання також відіграють важливу роль в організації навчального процесу.

Освіта в туристичній галузі, беручи до уваги її різноплановість та міждисциплінарний характер, має закласти основи адаптації, рефлексії та збереження її індивідуальності, щоб засвоєння соціального досвіду особистістю відбувалось без будь-яких витрат для власне людини.

Ці положення матимуть змогу значити щось за умови, якщо стануть наповненими відповідним змістом в навчальній діяльності, а також спрямовані на задоволення людських потреб, таких як свобода і вільний вибір цінностей, дій, позиції в певних умовах, самостійності і відповідальності, самовизначення і творчості. А служити цьому повинні перш за все наукові навчання систематичності та послідовності.

В сучасних умовах державного розвитку України цей особистісно-орієнтований і гуманістичний підхід до особистості повинен наповнюватися формуванням такої якості особистості, як соціальність, єдність світоглядних, професійних, моральних принципів і принципів особистої поведінки. Соціальність, або соціалізація особистості є першочерговою умовою єдності матеріального (або науково-технічного), морального і соціального прогресу в розвитку молодого держави.[18]

Однією з вагомих характеристик навчальної діяльності в закладах туристичної освіти є елементи новизни та творчості, оскільки навчальна діяльність включає в себе не лише динаміку в певних межах і визначений набір альтернатив, але водночас ще і створення чогось нового, що затверджується особистістю під час власне навчання. У дослідженні навчальної діяльності до уваги беруться мотиваційна орієнтованість і спрямованість діяльності суб'єкта.

Основною мотивацією для студентів навчальних закладів туристичного профілю є збільшення шансів до подорожей та пізнання світу, дослідження та самовдосконалення, а також створення інноваційного туристичного продукту, тощо.

Туристичною діяльністю ж є не лише фізичні переміщення в просторі, але і подорожі культурним середовищем, таким чином, можемо зробити висновок, що процес туристичної діяльності може відбуватись не лише в своєму культурному середовищі, але і за його межами.

Певним чином переміщення відбувається в своєму соціо-культурному просторі (горизонтально), коли подорожуючі люди пізнають власну культуру і традиції, зближуються зі своїми культурними стандартами, що об'єднують людей в соціо-культурне співтовариство. Такий вид туризму можна назвати паломництвом в широкому соціо-культурному значенні.

І в той самий час, можна здійснювати тимчасове переміщення з власного простору в іншу соціокультурну середу (по вертикалі). В туристичному навчанні доволі важливе місце для вивчення посідає дослідження

аспектів туристичної діяльності, підготовка фахівців різних кваліфікаційних рівнів для трудової діяльності в сфері туризму в спеціалізованому навчальному закладі з обов'язковим вивченням циклу туристських дисциплін зі спеціально розробленими спеціалізованими курсами в якості професійної програми і обов'язковою практикою на туристському підприємстві.

Туристична освіта є складовою однієї єдності в системі народної освіти. Основним змістом туристичної освіти є ознайомлення з науковими основами й технологією обраного виду праці, розуміння спеціальних практичних навичок і вмінь, а також формування психологічних і моральних якостей особистості, що є надзвичайно важливими про роботі в туристичній галузі.

Поняття туристичної освіти розуміється також, як сукупність знань, навичок і умінь, оволодіння якими дає можливість працювати фахівцем вищої і середньої кваліфікації. Однією з основних передумов навчання в закладі туристичної освіти є професійне самовизначення, тобто процес прийняття рішення щодо вибору майбутньої професії. Професійне самовизначення проявляється в усвідомленні себе як суб'єкта певної спеціально-професійної діяльності, в даному випадку, в сфері туризму і передбачає самооцінку людиною індивідуальних та психологічних властивостей та якостей і відповідності власних можливостей психологічним вимогам професії до майбутнього спеціаліста.

Головним аспектом в здобутті освіти є вмотивованість вибору щодо майбутньої професії. Спонукальна спрямованість мотиву – це не лише процес пізнання, а також і процес управління та мотивації дій людини. Дидактичне орієнтування складається з двох фундаментальних положень:

- науково-професійна теорія;
- практичне орієнтування.

У нашому дослідженні розглядаються основні положення навчального процесу: 1) доступність; 2) достовірність; 3) ставлення до професії; 4) теоретичні дисципліни в навчальному плані. Основна ідея

дидактичного орієнтування полягає в тому, що зміст, організація навчального процесу, методи викладу матеріалу, досвід педагога - все повинно мати відношення до майбутньої професії. Практичне дидактичне орієнтування полягає в тому, що навчальний процес повинен приносити задоволення

Цикли системної детермінації - це форми безперервного відтворення системи від одного стрибка в її розвитку до іншого. Внутрішня детермінація навчальної діяльності реалізується через певні цикли, які складаються з декількох стадій:

- цільової (де термінується потребами в новому свідомості);
- інформаційної (отримання інформації про сукупність способів, необхідних для досягнення мети);
- ідеально-продуктивної (досягнення мети в ідеальній формі);
- об'єктиваційна (опредмечування ідеальних результатів, відображення їх в предметних формах)

Цільова стадія – це та, що визначається потребами суспільства в новій свідомості і містить в собі розгляд нагальних суспільних потреб, можливості їх задоволення і розвитку, а також тих суспільних умов, яке викликали до життя позначені потреби. Така стадія тур.діяльності є спрямованою на проектування навчальних занять у вищій школі, де готують спеціалістів туристичної галузі і здійснюється відповідно до Законів єдності процесів розвитку економічного та інформаційного простору у відповідності зі способом пізнання і виробництва, досягнутого в конкретних умовах розвитку суспільства, в конкретному регіоні світу

Інформаційна стадія – та стадія професійної підготовки, котра здійснюється через процес отримання інформації про весь обсяг способів, необхідних для досягнення певної мети. В основі такого навчання лежить пропрацювання, а також володіння професійним мисленням, як соціальним типом духовної діяльності наявних і майбутніх фахівців, що визначається принципом формування пізнавальних, оцінюваних і практичних дій.

Особливість цього методу полягає в орієнтації суб'єкта на об'єктивність, узагальненість і продуктивність

Ідеально-продуктивна стадія є тією стадією, за якої відбувається процес досягнення мети в її ідеальній формі. Ідеально-продуктивна стадія навчальної діяльності у вищій школі є етапом опрацювання структури навчальних занять, що зумовлює системність набутих знань.

Об'єктиваційною стадією називають стадію опредмечування отриманих в попередній стадії ідеальних результатів в предметних формах духовної культури. Тобто, коли продукти досліджуваної діяльності визначаються іншими суб'єктами, тоді досліджувана діяльність з завчасно визначеного процесу перетворюється на певний фактор, який сам визначає певні елементи суспільного життя. Оцінка духовного продукту, отримання його виконавцем позитивного або негативного досвіду є ланкою взаємозв'язку між циклами духовно-виробничої діяльності.

Професійна освіта передбачає в собі розвиток і вдосконалення компонентів, якими є професійна педагогіка, педагогіка трудової діяльності, педагогічна психологія, психологія навчального процесу, педагогічна соціологія і педагогічна антропологія. Всі ці поняття цілком можна застосувати до туристичної галузі, оскільки ця галузь являє собою компонент загальнолюдської діяльності.

Професійна педагогіка туристичної діяльності передбачає єдність педагогіки туризму і практики в сфері туризму. Професійна педагогіка туризму розглядає передумови, процес і результати професійного навчання.

Практика навчання це є процес, що починається з вивчення теорії і закінчується застосуванням практичних навичок на робочому місці, від кваліфікації, до практичних занять – це є методологією освоєння професії. Професійна педагогіка туристської діяльності розробляє концепцію кожної професійної спеціалізації. При реалізації принципів професійної педагогіки виділяють організаторську і змістовну сторону підготовки фахівців даної галузі. Професійна педагогіка туризму ділиться на професійну педагогіку

сфери послуг, професійну педагогіку сфери гостинності, педагогіку туристської діяльності (педагогіка праці в туристській сфері). Кожен з наведених розділів професійної педагогіки має загальні компоненти:

- попереднє навчання в сфері туризму;
- професійну освіту в сфері туризму;
- професійне підвищення кваліфікації в сфері туристської діяльності;
- професійна перепідготовка в сфері туризму

Розкриваючи цілий пласт нових напрямків в структурі сучасної педагогіки, ми даємо не тільки визначення даних напрямків в дослідженні, але намічаємо шляхи подальшої розробки спеціалізованих курсів в системі педагогічних інновацій в сфері туристської освіти. Важливу роль у формуванні фахівця грають також стандарти, відповідність кваліфікаційним вимогам і характеристики. Аналізуючи кваліфікаційні характеристики фахівця сфери туризму важливо виокремити ті особливості, які відрізняють їх структуру та зміст від інших. Це допоможе нам створити модель сучасного фахівця сфери туризму. Необхідно проаналізувати міжнародний досвід розробки та впровадження різноманітних стандартів і кваліфікаційних вимог в розвинених країнах світу і впровадити в систему підготовки фахівців сфери туризму в Україні.

### **1.3. Проблеми стандартизації професійної освіти**

На даний момент система підготовки фахівців туристичної галузі все ще знаходиться в процесі становлення та розвитку.

В останніх програмних документах Міністерства освіти і науки України особлива увага приділяється структурній перебудові освітньої системи. Вона спрямована на "... вдосконалення змісту освіти, його організаційних форм, методів і технологій". [31]



Даною програмою передбачено розробку загальнонаціонального-регіональних компонентів наступності державних освітніх стандартів і зразкових освітніх програм різних рівнів і напрямків.

"Стандарт - це документ, що встановлює певні норми реалізації освітнього процесу"

Важливим кроком до поглиблення процесу стандартизації стало прийняття ЮНЕСКО Міжнародної стандартної класифікації освіти (МСКО 15 СЕВ) як інструменту, що сприяє збору, компіляції та викладу статистичних даних про освіту - по відношенню до окремих країн і в міжнародному масштабі. Цікавий досвід стандартизації освіти на регіональному, субрегіональному і міжрегіональному рівнях, здійснюваний різними міжнародними організаціями, такими, як "Ініціатива центру педагогічних досліджень (CERL)", "Європейський центр розвитку професійної підготовки (CEDEFOR)", котрі спиралися б у своїй діяльності на Римський договір 1957 р . (ст. 128) і Рішення Ради Європейського Союзу про відповідність кваліфікаційних посвідчень між країнами - членами Європейської Ради. До практики освітньої стандартизації різні країни вдаються різними способами, з огляду на величезні відмінності соціокультурних умов, традицій, в які "занурені" їх системи освіти.

США, захищаючи інтереси споживачів послуг бурхливо розвивається системи освіти, знайшли вихід у створенні та впровадженні процедури атестації та акредитації навчальних закладів. Відповідно до цієї процедури встановлювалося відповідність показників конкретного навчального закладу освітнім стандартам, які розроблялися і приймалися професійними співтовариствами і відповідно включали в себе: опис стандартизованих характеристик; місію і цілі вузу; фінанси; фізичні споруди; матеріали; обладнання; бібліотеки та навчальні ресурси; навчальні програми та їх ефективність; безперервна освіта і спеціальну навчальну діяльність; навчальний персонал; адміністрацію; контингент студентів; науково-

методичну та науково-дослідну роботу, аспірантські програми. Тут багато років діє розвинена система тестових оцінок рівня навченості

У 1991 р в США створений Національний комітет по освітнім стандартам і тестування.

У Великобританії освітні стандарти розробляються і функціонують на основі урядового документа "Національний навчальний план" (National Curriculum) - NC, створеного на неконкурсній, неконкурентній основі (1987) і вводити поетапно (1991-1995), і "Закону про освіту" (1988)

Об'єктами стандартизації професійної освіти Великобританії виступають:

- навчальні плани (контроль над навчальними планами);
- робота освітнього закладу в рамках державної програми;
- екзаменаційні вимоги
- Рівні кваліфікації.

Професійна освіта Великобританії перебуває під відомством Міністерства освіти і науки, а також Міністерства зайнятості.

В той час, як в Німеччині освітня галузь регулюється на законодавчому рівні, а об'єктами стандартизації виступають:

- структура професійної освіти.
- основи професійної освіти.
- класифікатор професій.
- тривалість підготовки.
- вимоги до знань і вмінь

Професійна освіта у Франції знаходиться у веденні Міністерства народної освіти, Міжурядової консультативного комітету (CIC), ряду напів-урядові організацій.

В Японії, на ряду з іншими, освіта регулюється такими нормативними актами, як "Закон про професійну освіту" (1969), поправкою до Закону 1985 року документом Міністерства праці "Нормативи освіти". Об'єктами стандартизації спеціальної вищої освіти тут є: вимоги до зарахування; зміст

навчального плану; тривалість навчання; загальний обсяг навчального часу; посібники та навчальні засоби

Функції та зміст державного освітнього стандарту можна визначити навіть незважаючи на різноманіття дослідницьких позицій. Таким чином освітнім стандартом можна назвати сукупність соціальних державно-прийнятих норм, іншими словами – вимоги до рівня освідченості, рівня підготовки майбутнього випускника, а також до самої навчальної системи. В той час, як підготовкою фахівців можна назвати сукупність характеристик та властивостей, завдяки яким стає можливим визначення готовності спеціалістів до ефективної діяльності в обраній галузі, можливість до швидкої адаптації в умовах сучасного надзвичайно стрімкого розвитку науково-технічного прогресу, а також рівень володіння професійними навичками та вміннями, що стануть у нагоді в роботі за спеціальністю. Найбільш ефективним способом для оцінки якості навчання в сфері підготовки спеціалістів туристичної галузі є діяльнісний підхід, котрий заснований на аналізі професійної діяльності; або функціонально-об'єктивний підхід, на основі якого створювався актуальний на даний момент перелік спеціальностей і в рамках якого першою умовою формування фахівця є освоєння трудової функції, а другим – об'єктивне уявлення щодо об'єкту праці. Діяльнісний підхід у навчанні полягає в тому, що в результаті навчання, якого навчають набуває знання, необхідні для опанування професійними вміннями (практичними і дослідницькими), які задані цілями навчання. Розробка і впровадження стандарту професійної вищої освіти мають на меті:

- встановити базовий рівень, який забезпечує отримання та продовження професійної освіти, необхідні рівні кваліфікації, розвитку особистості, нижче яких не може бути атестація фахівця-професіонала;

- підвищити якість професійної підготовки шляхом розширення професійного профілю, оволодіння інтегрованої групою професій, універсалізації змісту освіти, впровадження прогресивних систем навчання,

автоматизованих систем контролю над ефективністю діяльності навчальних закладів і органів управління;

- упорядкувати права і відповідальність усіх форм професійної підготовки, всіх суб'єктів системи професійної вищої освіти, встановити спадкоємний зв'язок останньої в умовах безперервної освіти;

- забезпечити конвертованість вищої професійної освіти всередині держави і за його межами для безперешкодної участі в міжнародному ринку праці.

Залежно від області застосування і рівня затвердження розрізняють наступні види стандарту професійної вищої освіти:

- міжнародний, розроблений відповідно до міжнародних нормативів;
- державний (федеральний, національний), встановлений урядом країни або уповноваженим ним органом;

- регіональний, що розробляється для окремих регіонів відповідно до їх міжгалузевими і специфічними умовами і встановлюється регіональними органами влади.[32]

У сфері туризму дуже поширене отримання професії без спеціальної освіти.

Це відбувається в трьох напрямках:

- 1) професійне підвищення кваліфікації;
- 2) перенавчання на нову спеціальність;
- 3) розширення і поглиблення професійних умінь і знань на конкретному робочому місці.

Для подібної професійної підготовки розробляються спеціальні програми і навчальні плани. Проблема створення стандартів і кваліфікаційних характеристик в навчальних закладах туристичного профілю стоїть на порядку денного в Україні і вимагає якнайшвидшого свого дозволу, так як з 2002 року вже введено деякі спеціалізації в сфері туризму як загальноновизнані державних в вузах державної і недержавної форми власності. При розробці стандартів і кваліфікаційних характеристик фахівців у вищих навчальних закладах туристичного профілю необхідно враховувати всю специфіку даної галузі,

перспективи її стрімкого розвитку, а також проблеми становлення особистості та проектування освіти на сучасному етапі розвитку нового інформаційного суспільства, яке рухається стрімко вперед під гаслом "навчання протягом усього життя".

## **РОЗДІЛ 2. СИСТЕМИ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ ТУРИСТИЧНОЇ ГАЛУЗІ В РОЗВИНЕНИХ КРАЇНАХ СВІТУ**

### **2.1. Сучасні досягнення і проблеми професійної освіти в розвинених країнах світу**

У сучасних умовах система ступеневої вищої освіти є важливим напрямком оптимізації підготовки нової генерації фахівців, максимального задоволення освітніх потреб особистості і суспільства, диференціації професійної підготовки, входження нашої країни в світове освітянський простір.

Ідеологія ступеневої вищої освіти чітко окреслена законами України "Про освіту", "Про вищу освіту", "Про освіту і післядипломну освіту" та вимогами Державної національної програми "Освіта. Україна XXI століття", нормативними документами Кабінету Міністрів України [ "Положення про освітньо-кваліфікаційні рівні (ступеневу освіту) " ] і Міністерства освіти України (наказ від 4 березня 1998" про введення в дію «Положення про освітньо-кваліфікаційні рівні ступеневої освіти» "і" про нормативне та навчально-методичному забезпеченні підготовки фахівців з вищою освітою ", " Концепція педагогічної освіти ", " Концепція професійної школи України ", " Концепція професійної освіти України "[19; 22; 23; 25].

Для ефективного впровадження ступеневої освіти необхідне рішення цілого комплексу задач. Перш за все, слід розробити чітко кодифікований і оновлений відповідно до вимог державного розвитку України в третьому тисячолітті перелік кваліфікацій фахівців з вищою освітою і перелік спеціальностей, які дозволили б чітко диференціювати мету та зміст підготовки фахівців у вищих навчальних закладах України. Важливим також є прискорення розробки комплектів державних стандартів вищої освіти, як раз тих, які встановлюють методично стратифіковані параметри вимог до змісту,

обсягу і рівня освіти на трьох рівнях: держави, суспільства і конкретного вищого навчального закладу.

Проведена значна робота щодо створення та широкого впровадження в навчальний процес таких компонентів:

- освітньо-кваліфікаційних характеристик за всіма спеціальностями;
- освітньо-професійних програм, навчальних планів;
- структурно-логічних схем підготовки фахівців;
- навчальних робочих програм;
- навчально-методичних комплексів;
- програмно-методичного забезпечення навчальної та виробничої практики; комплексних кваліфікаційних завдань і комплексних контрольних робіт, тестів для контролю знань студентів, які навчаються за трьома освітньо-кваліфікаційними рівнями {бакалавр, спеціаліст, магістр) [1; 2].

Ефективність нових складових змісту освіти безпосередньо пов'язана з впровадженням нових педагогічних технологій, спрямованих на принципову зміну навчально-виховних пріоритетів в напрямку становлення особистості студента як суб'єкта власного вчення і розвитку, суб'єкта соціального самовизначення. Основні структури означеної педагогічної стратегії відповідають загальносвітовим потребам гуманізацій освіти, що передбачає перехід від екстенсивно-інформативного типу навчання до відкритого, незалежного, консенсусного навчання. Це перехід від емпірично-культурної парадигми виховання до соціологізованої [15].

Такий підхід спонукає поставити в центр навчання більш широке впровадження і ефективне використання самостійних форм навчання, розвиток творчих здібностей майбутніх фахівців. Для розвитку системи ступеневої освіти в Україні доцільно звернути свій погляд на ті зміни і кроки, які робить Німеччина та інші країни світу в рамках співпраці з метою вдосконалення всієї системи професійної освіти в своїх країнах.

Однією з причин горизонтального розширення навчальних закладів і освіти взагалі є поява і розширення можливості отримання освіти в інших

країнах. Протягом останніх десятиліть все європейські країни стали певним чином взаємозалежними.

Можливість студентів отримати освіту в іншій країні є складовою інтернаціоналізації взаємин між країнами і людьми. Отримання студентами освіти в інших регіонах і країнах стало своєрідною відповіддю молодої людини на розуміння їм глобальних питань, його проявом зацікавленості в підготовці себе до життя і роботи в взаємозалежному світі. Уряд і роботодавці визнають, що для забезпечення добробуту на національному, регіональному та індивідуальному рівнях робоча сила в майбутньому повинна складатися з добре підготовлених фахівців, які мають кругозір міжнародного масштабу. Здебільшого студентська мобільність визначається історичними і культурними зв'язками, що існують між країнами, а також географічними факторами. За даними UNESCO половина всіх іноземних студентів доводиться на Великобританію, Сполучені Штати Америки та Німеччини [17]. Тенденція зростання кількості студентів, які здобувають вищу освіту в інших країнах, підтверджується загальним значним збільшенням студентів у всьому світі. Кількість іноземних студентів в Європі також швидко збільшується: в Великобританії, Португалії та Німеччини щорічно приріст становить 13,9, 13,0 і 8,4% відповідно. Таке збільшення частково відбулося завдяки ініціативам Європейського співтовариства щодо заохочення мобільності студентів в Європі. Результати аналізу Європейської комісії щодо заохочення мобільності студентів показують, що 60% потоків студентів в Європі направляються в три країни: в Великобританію, Німеччину і Францію [17].

Важливим документом на шляху консолідації зусиль в цьому напрямку стала постійна резолюція Європейської Ради міністрів Освіти від 24 травня 1988 року про початок виконання транснаціонального проекту під назвою "Європейський простір в освіті" (European Dimension in Education).

Зазначена резолюція покликана привернути країни ЄС до створення національної програми, мета якої:



- розвивати у молоді почуття європейської єдності, поваги до загального культурної спадщини і принципам, на основі того, що народи Європи захищають права людини, на основі принципів демократії і соціальної справедливості (Копенгагенська декларація, 1978 року), готувати молодь до активної участі в економічному і соціальному розвитку співдружності;

- вказувати молодим на переваги економічної та соціальної політики ЄС;

- поглиблювати знання молоді в історичних, культурних, економічних і соціальних аспектах розвитку громади.

З огляду на нові напрямки трансєвропейської спільноти, Європейська Рада міністрів Освіти зобов'язав міністерствам освіти країн ЄС впровадити спецкурс "Європейський простір" в існуючі системи вищої освіти. Визначено п'ять основоположних принципів побудови спецкурсу і дисципліни "Європейський простір" '.

- багатокультурна Європа: створення європейського простору в системі професійної підготовки і університетах, вивчення іноземних мов, підготовка вчителя;

- мобільна Європа: взаємовизнання цінності дипломів і професійних кваліфікацій, забезпечення навчання та стажування студентів, вчителів та викладацького персоналу за кордоном, розробка форм, в яких вчителі могли б тимчасово працювати в інших державах - країнах ЄС;

- Європа професійної освіти для всіх: рівність прав і можливостей молоді здобувати освіту високого рівня в будь-якій країні співдружності;

- Європа умінь і знань: підвищення рівня базової освіти, приведення системи підготовки вчителів у відповідність до економічних, технологічних і соціально-культурним вимогам розвитку суспільства, вдосконалення всіх секторів освіти (зокрема, технічне, професійну та вищу), поліпшення базової і післядипломної підготовки кадрів ;

- Європа відкрита для світу: зміцнення зв'язків з іншими міжнародними організаціями з питань освіти і навчання, розвиток нових форм взаємної відповідності контактів з країнами, що розвиваються [17].

Діяльність ЄС відіграє важливу роль у розвитку інтеграційних процесів у світі. Освітня інтеграція є важливою сферою діяльності ЄС. З 1976 року існує постійний Комітет освіти країн-членів, який здійснює розробку стратегії співпраці з метою гармонізації системи освіти західноєвропейських країн. Європейський Союз ініціює ряд проектів в освітній сфері.

Одна з важливих і істотних тенденцій, яка простежується в сфері освіти - його інтеграція в єдину світову систему в якості складового елементу економіки. Це підтверджується тим внеском професійної освіти, який воно вносить в:

- створення внутрішнього ринку, знищення кордонів, вільне пересування людей, заохочуючи ініціативу і нововведення на всіх рівнях людської діяльності;

- зміцнення зв'язків між освітою та економікою на всіх рівнях і точне визначення змін, необхідних в результаті розвитку внутрішнього ринку;

- скорочення регіональних розбіжностей і збільшення соціальної єдності спільноти (Euirydice Information, № 5, червень 1988).

Основною метою професійної освіти є забезпечення можливості успішного вступу в світ праці [58].

Міжнародні контакти стають всеохоплюючими. Виникнення в сфері промислового виробництва величезних міжнаціональних і міждержавних концернів-конгломератів вимагає більшого ступеню об'єднання в сфері професійної освіти, єдиного стандарту підготовки фахівців. Поряд з цим, все більшою стає потреба у визначенні тих найважливіших професій, які необхідні для успішного розвитку людства, а також кожної країни в цілому.

Пошук єдиних підходів до формування сучасного змісту професійної освіти вимагає врахування багатьох як об'єктивних, так і суб'єктивних факторів, які впливають на цей процес. До найбільш об'єктивних факторів, які позначаються на формуванні та реформуванні сучасної системи професійних знань, належить, зокрема, накопичений в суспільстві сукупний обсяг знань, наявні матеріально-технічні ресурси, культурно-історичні особливості

розвитку громади. Як відомо, складовими революційних зрушень, які зумовили появу сучасного стану товариств європейського типу, стали революції: по-перше, промислова, по-друге, демократична, по-третє, освітянська. У цьому напрямку дуже активно діє Німеччина.

Німецький уряд поставив собі за мету забезпечення населення достойною освітою, з метою посилення можливості впливу молоді, в інтересах економіки країни.

Звісно, необхідною для досягнення цієї мети стане забезпечення ґрунтовної і якісної підготовки фахівців в різних сферах економіки в тісній взаємодії таких складових, як робота, освіта, здібності і конкуренція в масштабах країни.

Міністр освіти і науки Німеччини Фрау Більман закликала не дискутувати щодо повноважень, і компетенцій, а негайно діяти разом з федеральними землями для початку широкої освітньої реформи. Федеральний уряд надає 4 млрд. євро на підтримку освіти, наприклад для того, щоб більш ефективно об'єднувати наукові і соціальні знання.

Саме тому з'являється можливість створити нові пропозиції в культурному і освітньому аспектах, в яких будуть зацікавлені так само і інші країни.

Важливе місце в цьому процесі відводиться "Програмі дій" для зниження безробіття серед молоді.

Освіта, як навчання професійним навичкам, підвищення кваліфікації і загальна зайнятість молоді є складовими чітко зорієнтованого процесу досягнення цієї мети. Результатом такої політики уряду Німеччини є зростання розуміння того факту, що організація систем якісної професійної освіти є основним напрямом діяльності, метою якого є розвиток туристичної сфери.

Головна мета - створення потужної дієздатної системи професійної освіти, основними завданнями якої є: навчання, професійний досвід і підвищення кваліфікації замість дотеперішніх окремих розрізнених структур.

Одним з важливих моментів уряд вважає концентрацію пропозицій щодо поліпшення шансів на отримання освіти молодими людьми з недостатніми стартовими можливостями, включаючи емігрантів. При цьому слід розглядати всю освіту як складову професійної освіти.

З метою створення цього проекту було створено декілька робочих груп, до яких входили фахівці вищого класу, які виявили ініціативи до створення мережі підприємств та організаційних структур

Також проводився ряд заходів щодо вдосконалення дуальної системи професійної освіти в Німеччині, модернізації існуючих професій і створення нових, розширення старих професій у сфері послуг, удосконалення навчальних можливостей на підприємствах і підвищення їх результативності. Метою цієї програми став розвиток інноваційного потенціалу для нової робочої сили, досягнення цілісності робочого процесу і його оптимальності. В майбутньому на базі цього проекту мають створюватись організації конкурентоспроможної фахової освіти та розвитку особистості.

Політика професійної освіти повинна розвиватися в рамках гнучких умов і структур для першого професійної освіти і підвищення кваліфікації у всіх сферах професійного життя, однак для цього є необхідною зміна вимог до кваліфікації. Важливим кроком також є впровадження нових технічних засобів і нового обладнання для освітніх закладів, для забезпечення потреб майбутніх фахівців. Надзвичайно необхідних є посилення теоретичних знань та підвищення пізнавальної цінності цих знань не лише під час навчання, але і напряду під час практичних занять, на робочому місці, оскільки часто теоретичних знань недостатньо для того, щоб забезпечувати свої робочі потреби. Для цього потрібно подолати недолік висококваліфікованих педагогів, вчених і практиків для професійної підготовки фахівців, дефіцит яких є наслідком демографічних змін. В зв'язку з розвитком кваліфікаційних вимог, було чітко встановлено необхідні елементи для встановлення зв'язку між професійною освітою та формуванням схеми робочих місць. Такі висновки призводять до необхідності в подальшому широким ініціатив для

якісного вдосконалення професійної освіти з боку всіх його учасників і відповідальних осіб. Найважливіші основи майбутнього процвітання економіки і суспільства становить міцна і всебічна фахова підготовка молодих спеціалістів.

Європейський Союз передбачає в сфері професійної освіти і в політиці його організації орієнтуватися на підтримку різних заходів при підвищенні відповідальності держав - членів Європейського Союзу за зміст і організацію системи професійної освіти. Освіта не повинна обмежуватися тільки забезпеченням зайнятості. За допомогою різних процесів даної проблеми була створена потужна система звітів. Має бути розробити нові додаткові структури з широкими постановочними завданнями. Перенесення процесів на сферу освітньої політики і створення системи освіти своєчасний і доцільний. З точки зору внутрішнього змісту даних заходів, з боку уряду Німеччини зростає розуміння, що інвестиції в людські ресурси, освіту і науку будуть рости [64].

## **2.2. Аналіз державних та суспільних вимог до фахівців туристичної галузі**

XX століття характеризується надзвичайно швидким розвитком міжнародного туризму, до того ж в останні десятиліття туризм все більш активно набуває масового характеру. Основними чинниками, що посприяли такому стрімкому розвитку є діяльність міжнародних, регіональних і національних туристських організацій, які домагаються від держав забезпечення більшого доступу до туризму для різних верств населення. Значне зростання різноманітних контактів між людьми різних країн і відповідно різних культур не могло не позначитись на розвитку сучасного співтовариства та його культури. Міжнародний туризм також сприяє взаємодії та контакту культур різних країн та народів, їх взаємному збагаченню, або запозиченню чогось, і таким чином – формуванню загальносвітової культури.

Сучасне суспільство нараховує надзвичайну кількість народів та націй, ділиться більш ніж на 200 держав, розмовляє 2000 мовами, сповідує безліч релігій. У наш час для висновків про єдність людського роду, про активну взаємодію культур, їх "діалозі", про формування світової культури, загальнолюдських цінностей, підстав набагато більше, ніж в попередніх століттях.

Туризм відіграє неабияку роль у підтримуванні соціально-культурного контакту між народами та спільнотами, оскільки він являє собою певного роду широкомасштабне спілкування між представниками різних культур. Спілкування, як соціальне явище, виконує багато функцій, зокрема - це важливий фактор суспільної інтеграції.

Оскільки представники різних народів, традицій та культур приймають участь в міжнародному туризмі, він як ніщо інше сприяє утвердженню довіри один до одного серед різних народів, сприяє утворенню певного взаєморозуміння та взаємопізнання. Ці фактори являються тією підставою, котра є необхідною для взаємовигідних зв'язків, в тому числі і в сфері культури. А. Швейцер зазначив, що "довіра в будь-якій справі є тією першочерговою цінністю - оборотним капіталом, без якого не може обійтися жодна справа. Воно здатне забезпечити умови для процвітання у всіх сферах" [62].

Певним чином, туризм можна назвати такою собі соціальною службою, котра надає робочі місця сотням мільйонів людей, забезпечує систему подорожей та екскурсій і в той же час являється формою відпочинку, для безлічі людей.

"Соціологічний вимір туризму" передбачає проведення як загальнотеоретичних, так і конкретних маркетингових досліджень, вивчення туристичного ринку попиту і пропозицій, створення системи забезпечення економічної та соціальної ефективності туристських підприємств, зокрема дослідження організації змістовного культурно-дослідницького середовища, яке, в свою чергу, активно впливає на тих, хто знаходиться в ньому.

Занепокоєння викликає і той факт, що кількісне збільшення готелів та інших підприємств інфраструктури туризму не супроводжується адекватним зростанням професійного, кваліфікаційного рівня їх працівників.

Чимало менеджерів туристської області не мають достатніх знань і навичок в справі організації гостинності. Розвиток туризму не самоціль, а важливий елемент загальної стратегії соціально-економічного і духовного поступу країни та суспільства. У зв'язку з цим особливої уваги вимагають соціальні та моральні цінності туризму, про що, зокрема, Генеральний Секретар СОТ Франческа Франджіаллі говорив в своєму виступі у Верховній Раді України. Туризм теоретично "санкціонує" соціальні, моральні сентенції, стверджуючи тим самим свою благородну гуманістичну місію сприяти духовному вдосконаленню суспільства, бути впливовим фактором розвитку особистості.

На даний момент відомо, що програма роботи Всесвітньої туристської організації на 2002-2003 рр. в області розвитку людських ресурсів, яка зосереджувалася на ключових позиціях попередніх програм, успіх яких дозволяє здійснювати нові стратегічні завдання все більш і більш цілеспрямовано. Однак в той самий час, починає приділятися все більша кількість уваги до нових технологій в процесі проектування програм та різноманітних навчальних матеріалів, а також приділяється більше значення процесам створення курсів, для навчання цим технологіям.

Вирішення питань освіти і науки в туристичній галузі допоможе створити фундамент із принципів, що сприятимуть успішній реалізації програм Всесвітньої туристської організації на місцевих рівнях і в глобальному масштабі, таким чином локальні організації та освітні заклади зможуть більш успішно та ефективно вливатись та орієнтуватись в сучасному світі туристичного бізнесу.

Цілі і завдання: щоб виконувати вищезгадану місію, необхідно визначити цілі з урахуванням природи і потужностей Всесвітньої туристської організації. Заходи будуть згруповані по наступних напрямках:

- Розвиток потужностей для створення програм для держав - членів СОР.
- Постійна підтримка з боку СОР всіх ініціатив країн-учасниць з питань розробки нових навчальних і освітніх стратегій в сфері туризму.
- Концентрація інформаційних потоків з питань розвитку людських ресурсів і управління цими потоками з метою забезпечення розвитку і вдосконалення навчальних процесів в сфері освіти в туризмі.

Для досягнення цих цілей будуть використані методологія та інструментарій попередніх програм в якості основи. Для вирішення перспективних і поточних питань будуть створюватися і розроблятися спеціалізовані курси з конкретними завданнями. Також необхідно проводити семінари для спеціалізації професіоналів. Відповідно до рішень Генеральної Асамблеї та Виконавчого Ради Всесвітньої туристської організації та у відповідь на запит від держав - членів цих організацій, загальна програма роботи Всесвітньої туристської організації в сфері освіти і підготовки фахівців визначила свої завдання:

- створення сприятливих можливостей для розвитку і вдосконалення процесу освіти і підготовки фахівців в сфері туризму в країнах - членах СОР;
- забезпечення лідерства та ініціативи в питаннях освіти в туризмі;
- розвиток необхідних стратегій в освітніх установах туристського профілю з метою досягнення якості та ефективності освіти і наукових досліджень;
- створення туристичного продукту високої якості з сучасними властивостями за допомогою високорозвинених конкурентоспроможних стратегій.

Рада з питань освіти при Всесвітній туристичній організації, що нараховує в даний час близько 90 установ, є активним органом з питань розробки політичної стратегії СОР, що працює відповідно до її програмою з розвитку трудових ресурсів.

Завданнями цієї Ради є внесення вкладу в глобальну стратегію СОР в галузі туристичної освіти, приділення уваги вивченню нових технологій, що



можуть застосовуватись на практиці в галузі туризму, а також в процесі підготовки фахівців даної сфери. Проведення наукових зібрань, таких як конференцій та семінарів з метою обговорення нагальних проблем для вдосконалення освіти та вирішення питань з недоліків освітнього процесу на регіональному та глобальному рівнях [217].

Членами Ради виступають переважно академічні освітянські заклади, які наразі вже отримали сертифікати, що підтверджують той факт, що вони вже стали впроваджувати в систему сучасної спеціальної туристичної освіти певні нові програми. Ці установи є активними користувачами програм, навчальних інструкцій і інших компонентів туристського продукту в сфері освіти COT.

Основна мета Ради полягає в сприянні глобальним стратегіям Всесвітньої туристської організації з питань освіти, підготовки фахівців та наукових досліджень в сфері туризму. Членами Ради, таким чином, можуть стати академічні установи країн - членів Всесвітньої туристської організації з програмами навчання та дослідження в туризмі, що належать наступними категоріями: Установи Ради Освіти COT (ECIN): Установи з утворенням і програмами навчання в сфері туризму, включаючи університети, Вищі Школи і Школи бізнесу в туризмі та готельній галузі.

Консультативними Членами Ради наразі виступають установи з університетським рівнем постійного академічного дослідження, які створюють програми. До них відносяться:

- мережа академічних наукових навчальних закладів, які займаються розробкою спеціальних програм з питань освіти та підготовки фахівців у сфері туризму;

- мережа навчальних академічних асоціацій - громадських чи некомерційних організацій або федеративних педагогічних установ, які мають освітні програми по туризму.

Всесвітня туристич.на організація здійснює розробку та впровадження всіх своїх програм в освіті в сфері туризму в навчальних закладах по

всьому світу під девізом "Туризм - освіту якість", проводячи сертифікацію цих програм. Ті навчальні заклади і програми, які виходять на сертифікацію, повинні мати безліч курсів на вибір, пристосовуючись до туристичної галузі.

### **2.3. Аналіз сучасного стану систем підготовки фахівців туристичної галузі та систем підвищення кваліфікації і передпідготовки в галузі туризму**

Всесвітня туристська організація об'єднала 17 вищих навчальних закладів світу в єдину систему підготовки фахівців сфери туризму. В даній науковій роботі аналізуються різноманітні системи, програми та плани навчання, їх мета і завдання в процесі підготовки спеціалістів різних кваліфікаційних рівнів у вищих навчальних закладах для різних галузей туристичної діяльності.

Основними напрямками дипломування в сфері освіти COT:

- MBA в Міжнародному Управлінні Гостинності
- MBA в Міжнародному Управлінні
- MBA в Міжнародному Управлінні аграрним продовольством
- MBA в Міжнародному Управлінні Маркетингом [67].

Міжнародний інститут готельного менеджменту в Ессексі в Великобританії представляє безліч виборчих курсів, які безперервно оновлюються і пристосовуються до мінливих потреб готельної галузі. Навчальні заклади та адміністрація знаходяться в постійному контакті з професіоналами готельної галузі, науковими на дослідницькими закладами, в мету надання гарантії щодо відповідності наявних навчальних програм найновішим досягненням в цій галузі.

Цей навчальний заклад став одним із першопроходців в запровадженні інноваційних курсів з підготовки фахівців туристичної галузі, які переважно зосереджувалися на найбільш нагальних потребах сучасної готельної галузі. Студенти тут мають можливість обирати програму навчання зі списку курсів, які були запозичені з європейських спеціалізованих курсів. Наразі їх

налічується 29, а тривалість навчання – 18 місяців. Така система дає змогу студентам обрати саме ті курси, котрі найбільш оптимально доповнюють попередню освіту та найбільше підходять для професійних цілей, в залежності від обраної направленості. Вибірчі курси можуть бути відібрані з навчального плану МІГМ плюс каталог по спільному бізнесу і курсів мови. Прикладне, діалогове навчання дозволяє студентам здобувати навички, необхідні для аналізу і використання інформації в сфері перспективного управління.

Студенти отримують постійну інформацію про результати свого навчання в Інституті Ессекса. Програма навчання тут включає в себе декілька видів оцінювання проміжних знань студентів. Такими методами є різноманітні контрольні, індивідуальні та групові завдання, опитування та інші, і саме вони вимагають від студента активної роботи над собою і рівнем своїх знань не лише під час саме навчання, але особливої старанності для виконання завдань в поза-аудиторний час. Академічний рік розділений на три триместри, кожен з яких складається з десяти тижнів (жовтень-грудень, січень-березень, квітень-червень). Сама програма розрахована на 18 місяців плюс 3-місячна інтернатура в системі управління. Кожен курс складається з 30 годин контакту аудиторних занять і приблизно 60 годин роботи поза аудиторією. Для кожного курсу (мінімум дорівнює двом кредитам), за яким навчається студент, розроблена система оцінок. Протягом кожного триместру, студент повинен пройти від 5 до 7 курсів і завершити навчання протягом повних 34 кредитів для отримання диплома про вищу освіту (13 обов'язкових курсів і 21 предмет на вибір).

Студенти МІГМ, відібрані згідно їх академічної успішності протягом першого року, можуть мати можливість провести семестр, навчаючись за магістерською програмою в університетському містечку Ітака, в Нью-Йорку, США. Відповідно студенти Корнелла можуть з обміну навчатися в Ессексі. Навчальні курси, розроблені за даною програмою Корнелла і Ессекса повністю відповідають один одному. У навчальному плані цієї фінансової інституції є

кілька програм навчання для отримання дипломів магістра з різноманітним спеціалізаціями в сфері готельного господарства.

Більшість студентів обирають саме цей інститут з тієї причини, що лише він має програму з настільки високим акредитаційним рівнем, а диплом, отриманий в цьому навчальному закладі, за спеціальністю, пов'язаною із туризмом та туристичною справою визнається найвищим документом в Європі. Спеціалісти, підготовані тут успішно посідають вищі адміністративні та управлінські посади, активно розвиваються, і найголовніше – вміють застосовувати знання і навички здобуті під час навчання з реальною користю та ефективністю.

Також варто зазначити і про провідний інститут Греції, розташований в Афинах - Le Monde. Він вважається провідним інститутом в галузі готельної справи і туристичних досліджень в Греції. Це є приватний інститут, який спрямований виключно на туризм та туристичну діяльність, і має лише два факультети. Перший - використовує незалежну структуру, встановлену Міністерством Освіти Греції, але відповідно до міжнародних встановлених стандартів. Інший працює в межах державної структури, яка встановлена Грецьким Міністерством Освіти, і має його офіційні повноваження. Пропоновані програми поширюються на сферу управління готельної галузі, найрозвиненішою галузі в Греції:

- Управління в сфері готельного господарства
- Управління в сфері туризму
- Мультиплікація Готелі
- Управління в секторі "Продовольство і Напої"
- Програми з підготовки фахівців з кулінарної справи і виробництва кондитерських виробів.

Le Monde має найтісніші зв'язки з туристською промисловістю в Греції і за кордоном. Більшість студентів і випускників кожного року приймають участь у програмах, запропонованих інститутом – це програми навчання, під час яких студенти починають працювати на туристичних підприємствах. Освітні про

грами інституту тісно пов'язані з іншими готелями та програмами Шкіл туризму в Швейцарії і Великобританії, і завдяки цьому надають своїм студентам право вибору, щодо продовження та завершення навчання за кордоном. У сфері досліджень і консультаційних послуг останнім часом розпочато інтенсивні роботи, результати яких мають надію.

Le Monde вважається одним з найбільш спеціалізованих інститутів з експертами в сфері туризму. Більше 500 готелів і туристських підприємств звернулися в минулому році з приводу консультаційних послуг з наступних проблем:

- послуги в підборі кадрів;
- навчання та підготовка персоналу;
- експлуатаційне управління;
- сприяння в просуванні по службі;
- продовольство і Методи виробництва кондитерських виробів та обладнання для цих цілей.

В цілому аналіз спеціалізації "Відкриття туристичного підприємства" укладено в таких аспектах, як: економічний, політичний, соціальний, технологічний і спеціальних елементах, які утворюють собою структуру тур.изму. Вивчення природи різних видів туристських підприємств, їх форми розвитку, міжнародні відносини з іншими туристичними підприємствами.

Спеціалізація "Організація туристських підприємств і управління ними" спрямована на те, щоб максимально дослідити туристичне підприємство, як організацію. Тут вивчаються поведінка та рівень виконання обов'язків певною людиною, вивчаються вміння регулювати конфлікти, динаміка впливу і влади, процес керування загалом

Під час навчання на спеціальності "Основні принципи туристського бізнесу" аналізуються основні концепції тур.бізнесу та тур.підприємства, а також можливості їх практичного застосування. Також досліджуються різні рівні, на яких ґрунтується політика туризму – це міжнародний, національний,

регіональний та місцевий рівні. І звісно, тут можна навчитись основам, пов'язаним з розробкою, плануванням і розвитком туристичних стратегій.

Економіка туризму – та спеціальність, де з допомогою реальних прикладів аналізується шлях, пройдений туристичним сектором для входження в економіку країни, а також причини, що сприяють реалізації попиту туристського сектора в національному і міжнародному масштабі; аналіз туристського ринку в його розвиток.

Піч час навчання за напрямом "Виробництво і розподіл туристської продукції" аналізується основна туристична продукція, а також комплекси, що є для кожного з видів : прибережний туризм, внутрішній туризм, міський туризм, бізнес-туризм і дорожній туризм. Вивчення розподілу туристської продукції першої необхідності в секторі туризму: групові подорожі, туристські агентства, транспорт, система реалізації і т. д.

За спеціальністю "Культура і соціологія туризму" криються таємниці аналізу культурних та соціо-культурних елементів, що визначають характер зовнішнього та внутрішнього туристичного попиту: характеристика населення, демографія, культурні звичаї і традиції, рівень життя, тощо. Як похідна, пропонується чисто практична частина цього предмета в якості передбачуваних тим, таких як: підбір відповідного персоналу в туристської області, системи комунікацій, рівень обслуговування і компетентності контрактного персоналу, нормативи самого сектора.

"Структура туристських ринків" – спеціалізація, де проводиться аналіз основних аспектів феномена туризму загалом. Тобто його концепція, історія, політика, характеристика та причини напливів подорожуючих. Вивчення попиту і пропозиції в галузі туризму зі спеціальними акцентами на структуру ринку туризму, його компоненти і форми посередництва.

Спеціалізація "Операції і процес туристського виробництва" включає к себе вивчення основних операцій і процесів реставрації, місце розміщення, туристського посередництва і дозвілля.

Доволі актуальною нині є така спеціальність, як "Дозвілля та туризм" - це кількість часу, присвячене дозвіллю (вільному часу, проведенню часу, розваг), що в наш час є доволі актуальним, оскільки цей напрям туризму стає все більш популярним. З виникненням культури туризму та дозвілля все більше і більше розвивається сфера послуг, саме з метою задоволення потреб споживачів. Під час навчання аналізується техніка управління дозвіллям і тематичні пропозиції в туристському секторі.

Спеціалізація "Територіальні культурні туристські ресурси І" - це та, де навчальна програма спрямована на реалізацію туристичної діяльності та дозвілля через територіальні компоненти і компоненти навколишнього середовища. Тут проводиться вивчення засобів розвитку туризму і його регіональний розвиток.

Спеціалізація "Туристська нормативна база: національна та міжнародна" - це вивчення юриспруденції, коли мова йде про туристському секторі як на національному, так і на міжнародному рівнях; аналізуються як нормативи загального характеру, так і спеціальні норми, які практикуються в різних спеціалізованих агентствах. При цьому робиться емпіза протиріч фіксованого характеру і в регулюванні, яке відноситься до компетенції персоналу і до якості обслуговування.

Спеціалізація "Територіальні туристські ресурси ІІ" - це аналіз найважливіших компонентів географії туризму: фактори і процеси розвитку, регіональний розподіл попиту і пропозиції, локалізація туристських особливостей і центрів відпочинку.

Спеціалізація "Культурна спадщина" - це вивчення історико-мистецьких та культурних цінностей. Аналіз культурної спадщини туристських ресурсів, з точки зору дослідження, захисту, управління, збереження, реставрації та розподілу.

Спеціалізація "Туристський маркетинг" - це погляд на сукупність комерційної функції підприємств, вивчення застосування цих функцій за допомогою демонстрації реальних прикладів; аналіз створення туристської

продукції, її розподіл, встановлення цін і співробітництво з іншими туристичними підприємствами.

Спеціалізація "Управління Туристськими Підприємствами" передбачає диплом "Адміністрація та Управління Підприємствами та Дипломування в галузі туризму".

Інститут туристського менеджменту при Всесвітньої туристської організації є навчальним закладом підвищення кваліфікації з питань міжнародної готельної галузі та індустрії туризму. Все навчання в цьому інституті ведеться виключно англійською мовою з усіх предметів. Після 4-х семестрів успішного навчання студенти отримують диплом. Для надходження до цього навчального закладу обов'язковим є наявність диплома про вищу освіту і відмінне володіння англійською мовою.

Метою даної системи є забезпечення студентів знаннями необхідними в апараті управління середньої ланки в сфері гостинності, готельної галузі та індустрії туризму, заснованих на культурному, інтелектуальному та моральному розвитку в міжкультурному середовищі.

Програма навчання включає в себе 60 тижнів плюс інтернатура між 2 і 3 семестрами. В кінці 4 семестру студенти складають державний іспит (письмово і усно), а також представляють дипломну роботу, яку вони готують протягом останнього семестру навчання.

## 1. "МЕНЕДЖМЕНТ"

1.1. Бухгалтерська справа. Мета навчання: забезпечити студентів знаннями та вміннями, які необхідні для виконання завдань і обов'язків в бухгалтерській справі в сфері туризму. Підготовка студентів для розуміння зв'язку між усіма аналізованими даними, поглиблене вивчення юридичних принципів ведення бухгалтерських книг, підготовка звітів у відповідній формі. Сприяння розвитку здібностей до аналітичного мислення та інтерпретації даних з метою прийняття рішень і використання цих даних для майбутньої орієнтації в питаннях менеджменту. Поглиблене вивчення різних форм обліку витрат, які використовуються в реальному житті. Навчання принципам



статистичного управління (аналіз і критика балансових звітів, постійна інтерпретація даних). Навчання критичного підходу до економічних проблем, сприяння самостійній роботі індивідуально і в команді, визнання важливості чітко налагодженої системи бухгалтерської справи для ведення індивідуального бізнесу і для економіки в цілому.

1.2. Прикладний менеджмент. Мета навчання: студенти знайомляться з обов'язками менеджменту в сфері туризму. Вони вчаться керувати персоналом ефективно, розпізнавати, вирішувати і впроваджувати рішення управлінських завдань.

1.3. Область управління приватними підприємствами та компаніями. Мета навчання: введення в сферу адміністрування в готельній галузі. Забезпечення студентів знаннями структури, управління та відносин між внутрішньою і зовнішньою стороною підприємства цієї галузі. Забезпечення розуміння економічного співвідношення і його впливу на роботу підприємства. Звіти сучасних підприємств; методи управління; підготовка умінь приймати рішення і вирішувати проблеми, які трапляються на підприємстві, і умінь складати відповідні документи.

1.4. Управління. Мета навчання: забезпечити знаннями завдань керуючого в сфері туризму, що вимагає знання зв'язку між постановкою цілі, впровадженням рішення і контролем його виконанням. Забезпечити технічними передумовами для здійснення операційного пошуку інформації.

1.5. Обробка даних. Мета навчання: принципи побудови, застосування та організації електронної обробки даних, як підготовка поетапної спеціальної підготовки. Вивчення дії обладнання для електронної обробки даних. Придбання навичок в програмуванні та вивчення мов програмування. Вивчення впливу електронної обробки даних на роботу підприємства і на персонал. Придбання знань про організаційні проблеми, які виникають з використанням електронної обробки даних. Придбання навичок вирішення простих організаційних проблем.

1.6. Економіка. Мета навчання: забезпечити основне розуміння структури і співвідношення економічних процесів щодо теорій сьогоdnішнього дня. Розвиток здібностей у студентів оцінювати економічні параметри і політико-економічні звіти з акцентом на зростаючу важливість індустрії послуг і її вплив на економіку. Навчити розпізнаванню економічних проблем, пов'язаних з індустрією гостинності, обговорення можливих рішень проблем.

1.7. Операційні структури сфери гостинності. Мета навчання: студенти ознайомляться з практичною роботою в сфері індустрії туризму. Студенти зможуть прийняти на себе відповідальність за прийняття рішень. Студенти будуть самостійно виконувати певні завдання. Студенти дізнаються процеси функціонування підприємства і навчатися працювати в команді.

1.8. Технологія і відносини з навколишнім середовищем. Мета навчання: забезпечити знаннями оснащення готелів і ресторанів, використання матеріалів, особливостей планування з метою зменшення проблем, пов'язаних з навколишнім середовищем.

1.9. Організація турагенств. Мета навчання: набуття знань про функціонування туристських агентств відповідно до вимог міжнародного туризму і у співпраці з іншими організаціями сфери обслуговування. Знайомство з організацією туристичного агентства. Керівництво практичною роботою з відповідним робочим матеріалом.

1.10. Маркетинг. Мета навчання: забезпечити знання завдань маркетингу і його цілей; вплив ринкової ситуації на зміст маркетингових цілей; прищепити навички прийняття маркетингових стратегій з урахуванням переваг і недоліків різних типів маркетингу з метою досягнення максимальних продажів. Навчити розуміння основ психології для дослідження ринку, презентації послуг, цінової політики та реклами, для інноваційних маркетингових підходів.

## 2. ПРАКТИКА

2.1. Харчування і економіка на кухні. Мета навчання: забезпечити необхідними знаннями про продукти, які потрібні для приготування їжі і засновані на принципах дієтології. Розвивати уміння і навички самостійно планувати процес приготування їжі відповідно до сучасних організаційними принципами. Навчити акцентувати увагу на досконалому володінні методами економічного використання матеріалів і праці.

2.2. Харчування. Мета навчання: розвивати розуміння важливості адекватного харчування, щоб бути здоровим і підтримувати фізичну і розумову форму. Забезпечити знаннями про поживність, харчових добавках, спеціях, травах, приправах та продуктах. Знайомство з правилами правильної обробки продуктів з метою збереження їх поживної цінності. Забезпечити знаннями сучасних типів харчування і найпоширеніших дієт.

2.3. Обслуговування та управління рестораном. Мета навчання: забезпечити глибокими знаннями і вміннями всіх типів обслуговування. Сприяти розвитку умінь виконувати відповідні завдання, щоб відповідати сучасним організаційним вимогам. Удосконалювати розуміння сфери гостинності. Суттєвими передумовами для роботи в цій сфері є: організованість, охайність, відповідна зовнішність, хороші манери.

### 3. ТУРИЗМ І КУЛЬТУРА

3.1. Торговельне право. Мета навчання: знайомство з юридичною системою держави. Принципи системи юридичних структур; основні знання законодавчого регулювання відповідно до рішення загальної юридичної процедури в економіці.

Основи найважливіших положень законодавчого регулювання, важливі для менеджерів у сфері гостинності. (Закон про працю та право соціального забезпечення; типи підприємств).

3.2. Вивчення культурологічних аспектів. Мета навчання: забезпечення знаннями культурних епох, які вплинули на Європу та інші континенти, особливо в зв'язку з розвитком туризму. Сприяти розумінню внутрішніх культурних цінностей і звичаїв, обговорення їх історичних

коренів. Сприяти розвитку навичок самостійно класифікувати і оцінювати різні твори мистецтва.

3.3. Філософія. Мета навчання. Цей навчальний курс ґрунтується на філософській антропології, студенти знайомляться з психологією, теорією освіти і філософією, зорієнтованими на індустрію послуг.

Психологія: цей курс знайомить студентів з характерними психологічними факторами. Дослідження основних типів поведінки дає цілісну картину особистості. Протягом вивчення цього курсу обговорюється взаємодія з гостями, з друзями і різними групами з точки зору психології.

Теорія освіти: Цей курс досліджує відносини між теоретичними аспектами психології та соціології і їх безпосередню участь у виборі кар'єри, способу життя, освіти та вміння володіти собою.

Курс філософії обговорює істотні проблеми і можливі рішення, що сприяють вихованню в студентах незалежності і критичного мислення. Тут також обговорюються значні відмінності в цінностях, відносинах і мисленні в різних культурах.

Туризм є найбільш швидко розвивається галуззю в Новій Зеландії і тому в цій країні великий попит на фахівців даного профілю з університетським дипломом. Туризм, як спеціалізація, викладається в Лінкольн Університеті з 1984 року, де пропонується програма, що має статус міжнародної програми. Випускники цього університету отримують знання і вміння в різних сферах цього різноманітного сектора економіки. Лінкольн Університет пропонує програму на диплом бакалавра за спеціалізацією "Туристський менеджмент" для студентів, зацікавлених у кар'єрі в сфері туризму і пов'язаних з ним секторах. Ця програма розрахована на повний 3-х річний курс навчання по 24 предметів: 16 обов'язкових предметів і можливості спеціалізації по одному з напрямків. Поєднання основних предметів дає студентам можливість серйозного розуміння міжнародного бізнесу в туризмі, більш широке розуміння соціальних, культурологічних питань і проблем навколишнього середовища, в контексті яких функціонує сфера туризму.

Іншими словами, навчальний курс концентрує свою увагу на людях, місцях і бізнесі. Диплом бакалавра "Туристський менеджмент" дається за спеціалізацією в наступних напрямках:

"Міжнародний туризм"

- Міжнародний бізнес
- Маркетинг
- Управління трудовими ресурсами
- Інформаційні технології

"Туристська середовище"

- Управління природоохоронними об'єктами
- Управління об'єктами в історичних зонах
- Соціальне і суспільний розвиток

"Туристичні послуги"

- Управління готельним справою
- Керування місцями розваг
- Керування місцями відпочинку
- Управління транспортом

На першому році навчання, студенти знайомляться з індустрією туризму і створюють міцну базу для розуміння цілісної природи сфери туризму. Цей курс включає в себе основні управлінські вміння, які вимагає від фахівців цей сектор економіки. Студенти також визначаються в плані вибору своєї майбутньої теми дослідження. На другому курсі пропонуються такі предмети, які розвивають навички управління і аналітичного мислення.

Студентів навчають критично сприймати численні проблеми і тенденції в світовому туризмі. Третій курс пропонує вивчення поведінки туриста і соціальні, культурологічні, економічні впливу і вплив навколишнього середовища на туризм, а також планування розвитку туризму. Цей курс інтегрує різноманітні елементи туризму, які вивчалися раніше, і пропонує перспективи, як в приватному, так і в громадському секторі. На додаток до обов'язкових предметів на третьому і четвертому курсах студенти

повинні вибрати кілька предметів для наукової роботи, які відображають специфіку певного сектора сфери туризму. В кінці другого курсу навчання є можливість по обміну попрактикуватися в сфері туризму - "Альтернативні дослідження в туризмі". Існує також можливість для дослідження сфери туризму в якості основного напрямку при навчанні та отриманні наступних дипломів:

- Бакалавр з комерції (Готельний та Рекламний Менеджмент);
- Бакалавр з комерції (Транспорт)
- Бакалавр планування і розвитку Маорі;
- Бакалавр управління рекреаційними зонами, переважно в туризмі;
- Бакалавр з дослідження природних ресурсів.

Цікаві також принципи навчання і підготовки фахівців сфери туризму в Гонконзі. Гонконг вважається найбільш динамічним містом світу. Готельна і туристична індустрія цього міста процвітає вже кілька десятиліть завдяки змішуванню культур, що не має собі рівної природи і його гостинним людям. Якість туристичного продукту та послуг в цій індустрії високо оцінюється туристами всього світу. Школа готельного та туристичного менеджменту при Політехнічному Університеті Гонконгу (ШГТМ) була створена в 1979 році і з тих пір вона пропонує високоякісні програми навчання, визнані в усьому світі. Як одна з провідних шкіл за освітою у сфері гостинності та туризму, ця школа в своєму складі має 40 фахівців з 14 країн світу. Більшість фахівців, які викладають в цій школі, мають дипломи докторів філософії або еквівалентні кваліфікації. Всі вони мають міжнародне визнання за свої дослідження в цій сфері і є редакторами або членами численних редакторських комісій більш ніж 25 журналів. Цей навчальний заклад відіграє провідну роль в організації, спонсорування та проведенні міжнародних конференцій, які збирають академіків, студентів і професіоналів індустрії туризму для обміну ідеями, досвідом і поширюють результати своїх досліджень.

Школа готельного та туристичного менеджменту займає провідне місце в готельній сфері в Азії і має намір отримати міжнародне визнання, як

найкраще навчальний заклад в світі по підготовці фахівців в сфері гостинності і туризму. Мета магістерської програми підготовки фахівців полягає в створенні теоретичної та науково-дослідницької бази для підготовки студентів до наукових досліджень в сфері гостинності і туризму. Програма надає можливість студентам серйозно зайнятися своїми науковими дослідженнями в цій сфері. Інтелектуальна і моральна підтримка сприяє тому, що викладачі школи готельного та туристичного менеджменту щедро діляться своїми знаннями і прагнуть поширити інформацію через публікації та конференції. Школа готельного та туристичного менеджменту проводить експертизу за такими напрямками:

- готельний менеджмент;
- управління трудовими ресурсами;
- стратегічний менеджмент в готельній галузі і туризмі
- туристське планування з акцентом на Китай і Південну Азію
- відповідальний туризм, включаючи розвиток природного та культурного туризму;
- маркетинг туристичних цілей та поведінку мандрівника;
- економічний і соціальний вплив туризму;
- моделювання перспективного попиту;
- послуги та дослідження якості послуг в секторі гостинності та постачання продуктами, управління впровадженням інформаційних систем в туризмі та готельній галузі і в секторі харчування;
- управління заходами в секторі конференцій в сфері туризму.

### **РОЗДІЛ 3. ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ДИДАКТИЧНИХ СИСТЕМ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ В ГАЛУЗІ ТУРИЗМУ В РОЗВИНЕНИХ КРАЇНАХ СВІТУ**

#### **3.1. Аналіз цілей підготовки спеціалістів галузі туризму в розвинених країнах світу**

Всесвітня Туристська Організація (COT) розробила методологію "Якість Туристської Освіти (КТО) (Tourism Education Quality - TEDEQUAL) для того, щоб домогтися деякої вільної форми стандартизації при оцінці результатів в підготовці фахівців сфери туризму в усьому світі.

Основним завданням проекту стало визначення наявних розбіжностей між очікуваннями підприємців та фахівцями туристичної галузі, а також результатами, яких досягають наразі з допомогою існуючих навчальних планів, систем та методів підготовки фахівців туристичної галузі в навчальних закладах всього світу. Окрім того, ці прогалини потрібно перенести на так звану карту туристичних професій, що дозволило б створити певну модель, яка відображала б складність цього сектора і його необхідність в кадрових ресурсах в якісному та кількісному відношеннях.

Ця карта повинна включати, принаймні, такі вимірювання:

- величину підсекторів, покриваючи різноманіття всіх його складових (наприклад, готелі і курорти; харчування; транспорт, привабливість, систему управління, спонсорування);
- кількість фахівців для задоволення потреб в професійних кадрах (наприклад, персонал переднього краю; інспектори; менеджери і т. д.)
- інші виміри, які відповідають географічному і культурному різноманіттю в туризмі [65].

Мали бути прийняті до уваги ключові фактори, що є актуальними у цій галузі економіки, для того, щоб досягти впевненості в тому, що потреби буду-



ть задоволені вчасно, складаючи схему заходів і намічаючи кроки, які необхідно зробити відповідно до пріоритетів і потребами систематизації.

Іншими словами, за мету було взято досягнення високої якості в сфері туризму взагалі, так і в розробці конкурентоспроможної системи підготовки фахівців для цієї галузі. "Навчання конкурентоспроможності і конкурентоспроможність в навчанні" [67].

Саме ці шляхи описує програма - план СОР, яка займається розглядом вимог для досягнення конкурентоспроможності та захисту потреб і корисності методології якості туристської освіти.

Відповідним чином аналізуються всі гіпотези, які складають цю методологію в повній мірі. Особлива увага при цьому приділяється застосуванню методу Делфі, як способу досягнення консенсусу всіх явищ, що лежать в основі даної методології і дають можливість обговорення стратегій, що сприятимуть покращенню справ в цій сфері економіки в мінливих, але передбачуваних обставин.

Початкова мета і призначення туристського бізнесу полягали в тому, щоб зберегти високі виробничі і низькі управлінські витрати, знизити поточні витрати, підтримати середній економічний рівень, керувати і розвивати управління якісними методами за допомогою схем, керуючись кількісними показниками. Фактор трудових ресурсів розглядалося просто, як ще одні витрати, а не як потужний імпульс сам по собі, який здатний генерувати своєї власної цінністю внесок в туристський досвід. Експериментальна оцінка трудового потенціалу, отже, не була визначальною ланкою, і підготовка фахівців сфери туризму була виключно професійної і відповідає конкретних посад. Сьогодні, однак, зрослі складності сегмента попиту, глобалізації ринку, гнучкість застосування нових технологій, і пошуки спільних рішень в якості джерела прибутку через призму інтеграції, повинні бути спрямовані на інтенсивний розвиток парадигм туристського бізнесу. Все це дало таке новоутворення, яке американський вчений Е. Фаус назвав Новою Ерою Туризму [66].

Серед професіоналів індустрії туризму та державних структур зростає розуміння того, що необхідно гарантувати спеціальну освіту і підготовку фахівців сфери туризму для задоволення запитів клієнтів і щоб довести конкурентоспроможність туристського бізнесу в регіонах.

### **3.2. Сучасні тенденції в розвитку професійної моделі фахівців туристичної галузі в розвинутих країнах світу**

Конкурентоспроможність майбутнього спеціаліста є показником якості освітньої підготовки. Критерієм якості підготовки спеціалістів туристичної сфери виступає професійна компетентність, а вимогами до оцінки рівня компетенції є розширення вмінь та навичок, теоретичних знань, що є необхідними для підвищення ефективності праці. Заміна понять чисто трудових виробничих знань, умінь і навичок повною гамою знань, умінь і навичок. До списку необхідних знань та вмінь також додаються те, що необхідні для охорони і поліпшення здоров'я, демографічного розвитку, збереження, розвитку традицій і культури, раціонального використання природних ресурсів, захисту навколишнього середовища, зниження екологічного ризику, для виконання активної громадянської ролі і конкурентоспроможності на ринку праці. Все це означає всебічність врахування інтересів особистості і підтримання її в процесі розвитку.

Збільшення значення ролі суб'єктів соціальних перетворень та вдосконалень його здатності розуміння динамічності процесу переходу від ринковості до спеціаліста є однією з основних характеристик компетентності людини. Серед різноманітних потреб ринкової економіки, перш за все, цікавлять потреби в інтелектуальному, культурному, фізичному і моральному розвитку і самореалізації особистості, а також потреби окремих підприємств, організацій і суспільства в цілому в висококваліфікованій робочій силі, в накопиченні і використанні науково-технічного та культурного потенціалу .

«Конкурентоспроможність», як явище з достатнім рівнем конструктивності мало би бути взяте за фундамент в процесі проектування всієї навчальної діяльності. При цьому основними елементними властивостями мали б стати: креативність ставлення до поставленої роботи, чітке розуміння цілей та ціннісних орієнтацій, здатність до безперервного саморозвитку і самовдосконалення, професійного зростання, володіння певними лідерськими якостями, прагнення до досягнення найвищої якості продукту, і звісно ж, працьовитість, наполегливість та стресостійкість.

Конкурентоспроможність, як явище, визначається дослідниками, як успіх в професійній та особистісній сфері, а головною психологічною умовою такого успіху називають впевненість в своїх силах, котра виражається в освоєнні та вдосконаленні навичок, адекватності в ситуаціях, що потребують прийняті рішень, або під час роботи з людьми, створенні успішного іміджу, тощо. Подібними рекомендаціями діляться дослідники, з метою підвищення індивідуальної конкурентоспроможності в умовах актуалізації загрози безробіття. Наразі на ринку праці робоча сила виступає як реальний товар, тут все більше затверджується принцип конкурентоспроможності, конкуренції, та попиту, таким чином, оформлення та самореклама виходять на один із основним планів.

Базові елементи моделі конкурентоспроможності майбутнього фахівця і структура базової моделі підкоряються наступній логіці: об'єкти освоєння в процесі підготовки; вимоги до особистісних якостей майбутнього фахівця; вимоги до умінь, навичок і здатності фахівця до діяльності. На сучасному етапі розвитку галузі туризму в результаті нашого дослідження можна чітко виявити професійну модель фахівця сфери туризму. Підприємці - експерти в туризмі ідентифікували головні тенденції в туристській освіті. Цими тенденціями є:

- Тенденції в розвитку спеціальних вмінь робітників
- Тенденції в туристичній освітній системі
- Тенденції відносно робочих місць

Як показало дослідження, проведене в Університеті Вашингтона, підприємці в більшості своїй вважають недостатніми знання, вміння та навички своїх співробітників, особливо в категорії FLP. Цьому перш за все сприяє найменший доступ до освітніх процесів, що впливає з результатів поточних ініціатив, які зараз в стадії реалізації з метою поліпшення навчання працівників сфери туризму. У доповненні до професійної освіти, підприємці також формують штат співробітників з урахуванням їх попереднього досвіду. Отже, існує необхідність в спеціальних навчальних програмах, які б комбінували в собі теоретичні знання з практичним досвідом (застосування теорії на практиці). Підприємці в сфері туризму бачать єдність теорії і практики як основу професійного навчання як важливу складову на всіх професійних рівнях. На їх погляд, найбільш прийнятний рівень освіти - професійне навчання для FLP і SPV, беручи до уваги, що вони воліли б ще і після дипломний університетський курс для менеджерів.

Яким надається перевага галузі вивчення - певні навчальні програми по туризму, що поєднують в собі комерційну діяльність і гуманітарні дисципліни, що передбачає потребу підприємців шукати трудові ресурси, навчені за допомогою багато-дисциплінарної підготовки, яку можна було б пристосувати до певних функцій кожної професійної категорії. Підприємці туристської сфери також ідентифікували свої пріоритети для базових і технічних знань і персональні навички, які вони вважають необхідними для кожного професійного рівня. Особливий інтерес, однак, представляє низька оцінка визначених пріоритетів, який є дивним, якщо ми припустимо, що рівні задоволення підприємців відносно низькі, як показано вище. Цей феномен має стати предметом подальшого вивчення в майбутньому. Однак, міжособистісні комунікативні навички виділилися в ролі специфічної доречності на FLP і SPV рівнях, тоді як здатність управління і стратегічного планування були першорядними на управлінському рівні. Найбільш підходяща сфера для придбання навичок і знань, необхідних для виконання завдань, пов'язаних з кожною сферою діяльності, бажане поєднання теорії та практики, що

передбачає, тісний контакт організаторів освіти і підприємців сфери туризму в складанні програм навчання.

Основними тенденціями на даний момент в більшості регіонів є зростання туристичної індустрії і зміна курсу зі спрямуванням на нові ринки. Найбільш нагальною потребою є потреба кваліфікованих кадрових ресурсів, котрі мали б можливість надавати гарантію якісного туристичного обслуговування, таким чином досягаючи необхідних умов конкурентоспроможності. Крім того, поширеним явищем стає участь ділового туризму в навчанні та освіті свої співробітників. Це є показником адекватного розумного підходу до посилення культури компанії.

На шляху до досягнення мети існує безліч проблем щодо оптимізації системи підготовки кадрів, вирішення яких залежить від зусиль, які будуть спрямовані на них. Насправді зміст і обсяг навчального плану повинен підходити різним очікуванням в попиті туристської системи навчання. Існує ряд описів цих очікувань:

- Очікування учнів / майбутніх працівників. Випущені кадри відразу ж знаходять свого споживача. Природним є те, що тільки після оплати вони активно включаються в навчальний процес. Хоча рівень навичок тих, хто долучився до процесу навчання в сфері туризму, буде відрізнятися як, і, в кінцевому рахунку, їх очікування і потреби; студенти дивляться в майбутнє з метою використовувати свої вміння і навички протягом всієї своєї кар'єри.

- Очікування роботодавців в (приватному і громадському) туристському секторі. Навички та набуті знання студентів, а також їх фундаментальні знання про поточний туристському попиті знаходять свого споживача. Таким чином, важливо мати можливість задовольняти свої потреби, за допомогою точного визначення цілей і подолання розбіжностей. Час навчання студентів різний і відрізняється як у групи в цілому, так і у студентів зокрема. Роботодавці переслідують короткострокові цілі, потребуючи персонал, який володіє знаннями в певних сферах в даний момент, в той час як студенти переслідують довгострокові цілі.

- Очікування фахівців, що навчаються. Їх роль в забезпеченні якості освіти є вирішальною. Однак, очікування викладачів в системі освіти є відмінними від очікувань двох перших груп - доступні ресурси, робочі інструменти, право вільного викладання, оціночні механізми і т. д. Згідно з положенням М. Хейвуда і К. Маки, де роботодавцями підкреслюються практичні навички студентів, загальними і схильними до змін очікувань; викладачі прагнуть до написання туристської літератури більш теоретичного характеру. З іншого боку студенти зацікавлені в отриманні якісної освіти, тобто освіти, яка сприяло б їх довгостроковим очікуванням, а також в залежності від своєї активності і додаткової інформації отриманої від викладача. Важливо розпізнавати очікування і реальні потреби в системі туристської освіти, іншими словами усвідомлювати труднощі при визначенні змісту та обсягу освіти.

Мета повинна бути в задоволенні очікувань всіх учасників шляхом розробки для них комплексу потреб. Стрімке кількісне зростання туристичного попиту в багатьох країнах здійснюється спонтанно, незалежно від будь-чийх ініціатив включаючи підготовку кадрів. Насправді, темп цього зростання багато в чому залежить від сезонного фактора. Тобто люди, що працюють в інших секторах економіки, в період найбільшої активності туристського потоку переходять на роботу в туристський сектор. Феномен посилюється ще тим чинником, що люди віддають перевагу досвіду роботи в туризмі, відчуваючи при цьому традиційну неприязнь до навчання і підготовки до цієї роботи.

## ВИСНОВОК

Розвиток сучасної світової спільноти все більшою мірою виявляє нові стратегічні завдання, що ставляться перед діяльними сферами в час наявних глобалізаційних процесів. До таких об'єктивних змін у суспільстві призвели перш за все соціально-економічні, політичні та освітні завдання розвитку суспільства. Як наслідок змінився характер професійної діяльності, структура, принципи технічна база та методи, і в результаті вимоги та умови підготовки фахівців туристичної сфери як в Україні, так і в світі. Туристична галузь активно розвивалась останні десятиліття і набирала таких обертів, яких не набирала жодна з галузей економічної діяльності, прогнозуючи таким чином високу потреба в кваліфікованих спеціалістах для цієї сфери, що володіли б високою компетентністю, і могли б вивести туристичну галузь на якісно нові позиції в усьому світі.

Підготовка фахівців туристичної галузі виходить на якісно нові рубежі в розвинених країнах світу, тому системний аналіз функціонування даної дидактичної системи буде надзвичайно корисним для України, яка має значний туристичний потенціалом і може стати в перспективі однією з найрозвиненіших в туристичному плані країною. За мету необхідно взяти якість та ефективність туристичної освіти, з метою гарантування якості та ефективності в туристичній індустрії. Глобалізаційні процеси поширюються на всі сфери людської діяльності і відповідно на туристичну галузь, впливаючи цим самим на освітню галузь, особливо в сфері підготовки фахівців туристичної діяльності, котра наразі вимагає глибинності та широкомасштабності, взаємодії різних її компонентів на більш складному дидактичному рівні.

Для того, щоб дослідити основні чинники, що формують структуру, зміст, принципи та методологічні підходи в концепції туристської освіти необхідно проаналізувати основні поняття порівняльно-педагогічного аналізу дидактичних систем підготовки фахівців сфери туризму. У структуру

понятійно-категоріального апарату порівняльно-педагогічного аналізу входить цілий комплекс понять, який ми можемо охарактеризувати як структуру, методи, принципи, стандарти дидактики професійної освіти, які є складовою загального поняття такого предмета, як педагогіка туризму. Основи педагогіки туризму закладені в таких категоріях, як: спеціалізація і навчання професії в сфері туризму; підвищення кваліфікації; підготовка педагогів для професійної підготовки фахівців сфери туризму; практика на туристичному підприємстві; концепція навчання кожної конкретної професії в сфері туризму; зміст навчання за конкретною спеціалізацією; вимоги контролю якості навчання і екзаменаційні вимоги, як вищий ступінь цього контролю; освітня політика навчального закладу в конкретному регіоні світу; реформування освітньої системи підготовки фахівців сфери туризму з метою посилення її конкурентоспроможності на світовому ринку праці.

Необхідно розкрити процес формування основних педагогічних понять в зв'язку з потребами навчально-виховної практики вищого навчального закладу, в якому готують фахівців для сфери туризму. Дидактику професійної освіти в сфері туризму складають такі компоненти: організаційні форми професійної освіти в туристській сфері; концепція професійної освіти в сфері туризму; основи професійного підвищення кваліфікацій у сфері туризму; політика і реформування професійної освіти в сфері туризму розвинених країн світу.

Аналіз зарубіжної та вітчизняної науково-педагогічної літератури дозволив зробити висновок, що педагогічна технологія пов'язана з системними підходами до освіти та навчання, охоплює всі аспекти, елементи педагогічної системи: від постановки цілей до проектування всього дидактичного процесу та перевірки його ефективності.

Розробка науково обґрунтованих принципів побудови навчальних планів у навчальних закладах туристичного профілю в розвинених країнах світу ведеться на різних рівнях професійної підготовки кадрів. Узагальнюючи досвід подібних досліджень, можна висунути незалежно від їх кваліфікації і



профілю наступні основні принципи побудови навчальних планів підготовки фахівців, а саме: гуманістичної спрямованості, орієнтований на задоволення освітніх запитів особистості, виховання високоморальних загальнолюдських якостей майбутнього фахівця; науковості, що передбачає відповідність змісту освіти рівню та перспективам розвитку науки, формування у студента наукового світогляду на основі правильних уявлень про загальні і спеціальні методи наукового пізнання, засвоєння основних закономірностей процесу пізнання з позицій діалектичного матеріалізму; систематичності і послідовності, що вимагає розташовувати навчальні дисципліни з урахуванням логіки досліджуваної наукової системи знань і закономірностей розвитку наукових понять в свідомості студентів; доступності, що враховує рівень підготовки студентів; єдності навчання, виховання і розвитку, що передбачає нерозривний зв'язок навчання з формуванням світоглядних, поведінкових і творчих якостей особистості кожного студента; гуманітаризації, що передбачає включення в зміст усіх навчальних курсів відомостей про роль і місце людини в соціальному, економічному і науково-технічному прогресі, його відповідальності за майбутнє цивілізації і духовних цінностей; зв'язку теорії з практикою при провідній ролі теорії, що передбачає необхідність підведення студентів до розуміння значення теорії в житті, практиці, продуктивній праці; розвитку у студентів здібностей вмілого застосування засвоєних знань, умінь і навичок для вирішення завдань практичного виробничого характеру; за професійним спрямуванням, який передбачає загальну орієнтацію всіх дисциплін, що вивчаються на кінцеві результати навчання студентів, пов'язані з придбанням конкретної спеціальності; стабільності і динамічності, який передбачає наявність стабільної (базисної) частини змісту навчальних предметів і динамічною (спеціальною) частини, змінною з урахуванням вимог виробництва до підготовки фахівців; уніфікації і диференціації, обумовлений об'єктивними особливостями і закономірностями характеру і змісту праці фахівців даного профілю і кваліфікації і враховує індивідуальні особливості студентів;

наступності змісту освіти даному ступені з попередньою і наступною ступенями, а також з різноманітними видами неформальної освіти та самоосвіти; інформаційної технологічності навчання, орієнтований на застосування в виховно-освітньому процесі педагогічно виправданих засобів інформаційної, комп'ютерної техніки (персональних комп'ютерів, інформаційних банків даних і знань, комп'ютерних експертних систем і т. п.). Якість підготовки фахівців - сукупність властивостей і характеристик, що визначають готовність фахівців до ефективної професійної діяльності, включає в себе здатність до швидкої адаптації в умовах науково-технічного прогресу, володіння професійними вміннями та навичками, вміння використовувати отримані знання при вирішенні професійних завдань. Одним із способів оцінки якості підготовки фахівців є так званий діяльний підхід, заснований на аналізі професійної діяльності. Відомий також функціонально-об'єктний підхід, на основі якого створювався нині чинний перелік спеціальностей і в рамках якого першою умовою формування фахівця є освоєння трудової функції, а другим - гарне уявлення про об'єкт праці.

При такому підході вимоги до якості підготовки фахівців, припускають розгляд структури праці, детальний аналіз професійних функцій фахівця, виявлення умінь, необхідних для їх виконання. В даний час в оцінці якості підготовки фахівців все більш широке поширення знаходить моделювання професійної діяльності в навчальному процесі, що дозволяє судити про якість підготовки в процесі самої підготовки.

Узагальнюючи сказане, зазначимо, що діяльний підхід обов'язково включає в себе елементи функціонально-об'єктного підходу, а моделювання професійної діяльності в навчальному процесі засноване на активній підході. Діяльний підхід в навчанні полягає в тому, що в результаті навчання, якого навчають набуває знання, необхідні для опанування професійними вміннями (практичними і дослідницькими), які задані цілями навчання.

Розробка і впровадження стандарту професійної вищої освіти мають на меті: встановити базовий рівень, який забезпечує отримання та продовження

професійної освіти, необхідні рівні кваліфікації, розвитку особистості, нижче яких не може бути атестація фахівця-професіонала; підвищити якість професійної підготовки шляхом розширення професійного профілю, оволодіння інтегрованої групою професій, універсалізації змісту освіти, впровадження прогресивних систем навчання, автоматизованих систем контролю над ефективністю діяльності навчальних закладів і органів управління; упорядкувати права і відповідальність усіх форм професійної підготовки, всіх суб'єктів системи професійної вищої освіти, встановити спадкоємний зв'язок останньої в умовах безперервної освіти; забезпечити конвертованість професійної вищої освіти всередині держави і за його межами для безперешкодної участі в міжнародному ринку праці. Залежно від області застосування і рівня затвердження розрізняють наступні види стандарту професійної вищої освіти: міжнародний, розроблений відповідно до міжнародних нормативів; державний (федеральний, національний), встановлений урядом країни або уповноваженим ним органом; регіональний, що розробляється для окремих регіонів відповідно до їх міжгалузевими і специфічними умовами і встановлюється регіональними органами влади.

Зміни на туристському ринку привели до буму потреби в професіоналах в даній галузі, чия підготовка дійсно відповідала б вимогам попиту даного сектора. Цей феномен призвів до створення університетів, інститутів, асоціацій, спілок, підприємств, міжнародних структур по всьому світу з метою розробки та забезпечення курсів спеціалізації в різних сферах туризму на базовому, середньому і просунутому рівнях. Безпосередній результат широкої різноманітності навчання, який був внаслідок цього отриманий, являє собою не ясну і багато в чому суперечливу картину.

До такого стану результатів потрібно додати недолік взаємного визнання різних кваліфікацій і відсутність загальних стандартів у процедурі міжнародної акредитації; недолік координації між учасниками освітнього процесу; різні очікування при створенні освітніх систем в туризмі; недолік

консолідує робочих умов; недолік визнання існуючої освіти різними міжнародними кваліфікаційними комісіями.

Найбільш істотна частина являє собою плутанину для підприємців в туризмі, які намагаються зрозуміти, яким умінням потрібно навчати. Всі ці фактори є перешкодою на шляху оволодіння студентами послідовної професійною мобільністю.

Аналіз змін характеристик факторів впливу навколишнього середовища (культура, інноваційні технології, методологія дослідження) дозволяє стверджувати, що: в процесі переходу суспільства в новий інформаційний простір одним з найважливіших факторів є система професійної освіти, яка відрізняється рівнем інтерактивності і гуманізації; її гуманітарної парадигмою. Сучасний етап розвитку науки і техніки супроводжується впровадженням інноваційних, міждисциплінарних підходів в розробці навчальних планів і програм, в подачі змісту навчання на основі інтегрованих навчальних програм та інноваційних навчальних посібників, посиленням ролі комп'ютерних технологій у навчанні, удосконаленням процесу передачі інформаційного матеріалу від педагога до студента, удосконаленням способів контролю знань за допомогою новітніх методологій і технологій. Всі ці компоненти складають суть модульно-рейтинговій системі підготовки фахівців сфери туризму.

Результати аналізу наукової літератури, пов'язаної з методологією дослідження якості освіти дали можливість визначити найперспективніші в туристському відношенні регіони світу, професійні рівні і кваліфікаційні вимоги до фахівців сфери туризму і якісні характеристики моделі фахівців даної сфери економіки.

Навчальні заклади туристичного профілю потрібно зміцнювати частково курсом навчання, пов'язаних з діловими навичками (практичними). Незмінні технологічні зміни будуть впливати на традиційні методи навчання, такі, як дистанційне навчання, діалогове навчання і т. Д. Індустрія буде нести зростаючу відповідальність за виховання своїх службовців на всіх рівнях.

Компанії будуть все більш і більш полегшувати продовження навчання, гарантуючи службовцю права і обов'язки в даній сфері діяльності.

## СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Алексюк А. М. Педагогіка вищої освіти України / А.М.Алексюк. - К.: Либідь, 1998. - 480 с.
2. Алексюк А. М. Педагогика высшей школы. Курс лекций: модульное обучение / А.М.Алексюк . - К., 1993.
3. Алферов Ю. С. Оценка и аттестация кадров за рубежом / Ю.С. Алферов. - К., 1997. - С. 3-103.
4. Андрущенко В. П. Основные тенденции развития высшего образования Украины на рубеже столетий. (Попытка прогностического анализа) / В.П. Андрущенко// Высшее образование Украины. - 2001. - № 1.
5. Аніщенко Н. В. Історико-філософські основи процесу формування педагогічної майстерності у США / Н.В. Аніщенко // Науковий вісник Кафедри ЮНЕСКО Державного лінгвістичного університету (Лінвапакс-УШ). - К.: Видав, центр КДЛУ, 2000. - Вип. 3 В. - С 789-793.
6. Абашкина Н. В. Принципи розвитку професійної освіти в Німеччині / Н.В. Абашкина. - К.: Вищ. шк. - 1998. - 206 с.
7. Антоненко Г. Я. Рейтингова система оцінювання навчальної роботи / Г.Я. Антоненко // Нові техн. навч. - Вип. 13. - К., 1995. - С 6-14.
8. Антоненко В. Г. Роль міжнародного туризму у взаємодії та взаємозбагаченні культур: збірник / В.Антоненко. - КІТЕР, 2001.
9. Архангельский С. Н. Учебный процесс в высшей школе, его закономерности, основы и методы / С.Н. Архангельский. - М.: Высш. шк., 1980. - 98 с.
10. Байденко В. И. Образовательный стандарт. Опыт системного исследования / В.И. Байденко. - Н. Новгород, 1999.
11. Беспалько В. Педагогика и прогрессивные технологии обучения / В.Беспалько. - М., 1995.

12. Борисова Н. В. Конкурентоспособность будущего специалиста как показатель качества и гуманистической направленности вузовской подготовки / Н.В. Борисова. - Набережные Челны, 1996.
13. Вазина К. Саморазвитие человека и модульное обучение / К.Вазина. - Н. Новгород, 1991.
14. Володарская И., Митина А. Проблема целей обучения в современной педагогике / И.Володарская, А.Митина. - М., 1989.
10. Оценка качества высшего образования: Рекомендации по внешней оценке качества в вузах. - М.: Изд-во МНЭПУ, 2000. - 179 с.
11. Всесвітня конференція ЮНЕСКО. Всесвітня декларація про вищу освіту для ХХІ століття: підходи та практичні заходи. Париж, 5-9 жовт. 1998 р.
12. Вульфсон Б. Л. Стратегия развития образования на Западе / Б.Л. Вульфсон.- М., 1999.- 2000 с.
13. Вульфсон Б. Л. Последипломное образование в развитых странах // Педагогика/ Б.Л. Вульфсон. - 1993. - № 3. - 86-92 с.
14. Вульфсон Б. Л. Реформы образования в современном мире: глобальные и региональные тенденции / Б.Л. Вульфсон. - М., 1995. - 272 с.
15. Габдулханов Р. Атестація педагогічних кадрів: процедура і критерії // Народное образование / Р. Габдулханов. - 2000. - № 6. - 112-114 с.
16. Гончаренко С. У. Критерії оцінювання якості педагогічних досліджень / С.У.Гончаренко // Педагогіка і психологія професійної освіти. - К., 1998. - № 5 - С 81-87.
17. Гуманітарні аспекти реформування і розвитку національної системи освіти / За ред. М. Б. Євтуха, С. Т. Резнічен-ка. - К., 1994.
18. Горский С. В. Туризм за умов глобалізації: Збірник / С.В.Горский. - КІТЕР, 2001.
19. Губенко М. В. Новая парадигма языковой технологии информационного моделирования в лингвистическом пространстве / М.В.Губенко. – //Науковий вісник Кафедри ЮНЕСКО Державного

лінгвістичного університету (Лінвапакс - У ІІІ). К.: Видав, центр КДЛУ, 2000.  
- Вип. 3 В. - С 642-648.

20. Державна національна програма "Освіта" / Україна ХХІ століття. - К.: Райдуга, 1994.

21. Доклад о положении дел в области образования в мире за 1993 год. - ЮНЕСКО, 1995. - С. 86-87.

22. Євтух М. Б. Освіта у ХХІ столітті: розвиток і реформування. Науковий вісник Кафедри ЮНЕСКО Державного лінгвістичного університету (Лінвапакс-УІІІ). - К.: Видав, центр КДЛУ. - 2000. - Вип. 3 В., - С. 720-732.

23. Еляков А. Д. Информатизация общества (философско-экономический анализ внедрения информационных технологий) / А.Д. Еляков. - Издательство Самарской государственной академии, 1999. - 191 с.

24. Закон України "Про освіту". - К., 2000.

25. Закон України "Про вищу та післядипломну освіту". - К., 2000.

26. Збірник законодавчих і нормативних актів про освіту. - К., 1994. - Вип. 2.

27. Зязюн І. А. Філософія туризмології. Туризм на порозі ХХІ століття: освіта, культура, екологія / І.А. Зязюн. - К., 1999.

28. Кадинхин Е. Высшая школа в системе непрерывного образования / Е.Кадинхин. - М., 1990.

29. Конвенція "Про визнання кваліфікації вищої освіти в Європейському регіоні", Лиссабон, 1997.

30. Конституція України. - К., 1991.

31. Концепція професійної школи України. - К., 1991.

32. Критерии оценки качества учебных занятий (методические рекомендации) - К.: Изд-во Киев, инженерно-строительного инст., 1981. - 23 с.

33. Левицька О. І. Туризм і проблема екологізації моральної свідомості: Збірник. - КІТЕР, 2001.

34. Леднев В. Непрерывное образование: структура и содержание / В.Леднев. - М., 1990.



35. Лившиц В. Н., Бермант М. А. и др. Некоторые тенденции развития высшего образования в США: Отчет в НИИСИ. - М., 1978.
36. Міжнародна наукова конференція "Освітні програми ЮНЕСКО в галузі спорту, культури і туризму", Красноярськ (Росія) 17-18 липня 2001 р.
37. "Національна доктрина розвитку освіти", Указ Президента України від 17.04.02.
38. Неперервна професійна освіта: теорія і практика: 36. наук. пр. / За ред. І. А. Зязюна та Н. Г. Никало. - Ч. 1. - К., 2001. - 392 с
39. Образование в XXI веке: подходы и практические меры. - Париж, 5-9 окт. 1998 г. Образование для всех: выполнение наших общих обязательств. - Дакар (Сенегал) 26-28 апр. 2000 г. - К.: МАУП, 2001.
40. Одерій Л. П. Менеджмент якості вищої освіти / Л.П. Одерій. - К., 1995. - С. 61.
41. Одерій Л. П. Оцінка в міжнародній системі освіти/ Л.П. Одерій. - К., 1996.
42. Окунь В. Введение в общую дидактику / В.Окунь. - М., 1990.
43. О методологических и методических принципах построения модели специалиста высшей квалификации: Межвуз. сб. - Томск, 1979.
44. Оценка деятельности преподавателя и студента // Высшее образование в Европе. - Бухарест, 1984. - Т. 8, № 2. - С. 5-68.
45. Прушко И. М. и др. Оценка учебной деятельности преподавателя вуза / И.М. Прушко. – // Нові технології навчання: Н-мет. зб. - 1995. - Вин. 5. - С. 11-17
46. Педагогічна енциклопедія. - М., 1965. - Т. 2. - С. 739; Т.3.- С. 564-565.
47. Положения про державний вищий навчальний заклад освіти. Постанова КМ України від 5 вересня 1996 р., № 1074.
48. Положення про модульно-рейтинговий принцип навчання студентів та контролю їх знань. - К.: НАУ, 1997. - 11 с
49. Положення про організацію навчального процесу у вищих навчальних закладах: Наказ Міністерства освіти України від 8 квіт. 1993 р., № 161.

50. Положення про ступеневу систему освіти в Україні. - К., 1995.
51. "Про головні напрямки реформування професійно-технічної освіти в Україні". Указ Президента України від 08.05.96.
52. "Про додаткові заходи щодо забезпечення розвитку освіти в Україні". Указ Президента України від 25.05.01.
53. Про затвердження Положення про освітньо-кваліфікаційні рівні (ступеневу освіту). Постанова КМ України від 20 січ. 1998 р., № 65.
54. Про порядок розробки складових нормативного та навчально-методичного забезпечення підготовки фахівців з вищою освітою. Наказ Міністерства освіти України від 31.07.98 № 285.
55. Професійна, освіта в зарубіжних країнах: порівняльний аналіз: Монографія / За ред. Н. Г. Николо, В. О. Кудін. - Черкаси: Вибір, 2002. - 322 с
56. Психологія праці та професійної підготовки.: Навч. посіб. / За ред. П. С. Перепелиці и В. В. Рибалки. - Хмельницький: ТУП, 2001. - 330 с.
57. Симухин Г. Стандартизация профессионального образования: история, опыт, проблемы / Г.Симухин. – // Высшее образование в России. - 2001. - № 4.
58. Скотт П. Реформы высшего образования в странах центральной и Восточной Европы: попытка анализа / П.Скотт. –// Вест. Высш. шк. - 2001. - № 9.
59. Скотт П. Реформы высшего образования в странах центральной и Восточной Европы: попытка анализа / П.Скотт. – // Вест. Высш. шк. - 2001. - № 10.
60. Смирнова Е. Э. Пути формирования модели специалиста с высшим образованием / Е. Смирнова. - Л., 1977.
61. Стаднік Н. В. Вплив соціально-педагогічних умов навчання на підвищення якості освіти та виховання // Науковий вісник Кафедри ЮНЕСКО Державного лінгвістичного університету (Лінвапакс-УІІІ). - К.: Видав, центр КДЛУ, 2000. - Вип. 3 В. - С 747-750.

62. Федорченко В. К. Гуманізація вищої освіти у ХХІ ст. / В.К.Федорченко. – // Гуманізм: сучасні інтерпретації та перспективи. - К.: УЦДК, 2001. - С 250-287.
63. Щёкин Г. В. Социальная теория и кадровая политика / Г.В. Щекин. - К.: МАУП, 2000.
64. Bandura A. R. 1986. Social Foundations of Thought and Action: a social cognitive theory. Englewood Cliffs, N.J.: Prentice Hall, 158 p.
65. Chreptyk D. (1990), "Labor Crisis? What Labor Crisis?", Canadian Access Hotel Restaurant Journal, Vol. 69(2), p. 72.
66. De Kadt E. (1979), Tourism: Perspectives on the Social and Cultural Effects of Tourism in Developing Countries. Passport to Development?, Oxford University Press.
67. Deci, E. L. and R. M. Ryan. 1985. Intrinsic Motivation and Self-Determination in Human Behavior. New York: Plenum Press, 987 p.
68. Pearce P. L. (1993), "Defining Tourism Study as a Specialism: A Justification and Implications", Teoros International, Vol. 1(1), pp. 25-32.
69. Poon A. (1993), Tourism, Technology and Competitive Strategies, CAB, Oxford.
70. Schober K.: "Nur durch Arbeit tragt Ausbildung Frbchte" (IAB-Kurzbericht, Nr. 5 vom 9. Marz 1994), sowie: "Keine Entwarnung an der zweiten Schwelle" (IAB - Kurzbericht, Nr, 5 vom 25. April 1995).
71. Schulman S. and Greenberg J. A. (992), The Emergency of Travel and Tourism Education, Unpublished Paper, January.
72. World Tourism Organization (WTO), (1994), Recommendations on Tourism Statistics, Madrid.
73. World Tourism Organization (WTO), (1995), Recommendations on Tourism Statistics, Madrid.
74. World Tourism Organization (WTO), (1996), Recommendations on Tourism Statistics, Madrid.

75. World Tourism Organization (WTO), (1997), Recommendations on Tourism Statistics, Madrid.

76. World Tourism Organization (WTO), (1998), Recommendations on Tourism Statistics, Madrid.

77. World Tourism Organization (WTO), (1999), Educating the Educators in Tourism, Instituto de Turismo, Enipresa y Sociedad y Universidad Politecnica de Valencia, Madrid.

78. World Tourism Organization (WTO), (2000), Educating the Educators in Tourism, Instituto de Turismo, Empresa y Sociedad y Universidad Politecnica de Valencia, Madrid.

79. World Tourism Organization (WTO), An Introduction to TEDQUAL 1-st edition. 1997. Madrid, Spain. 137 p